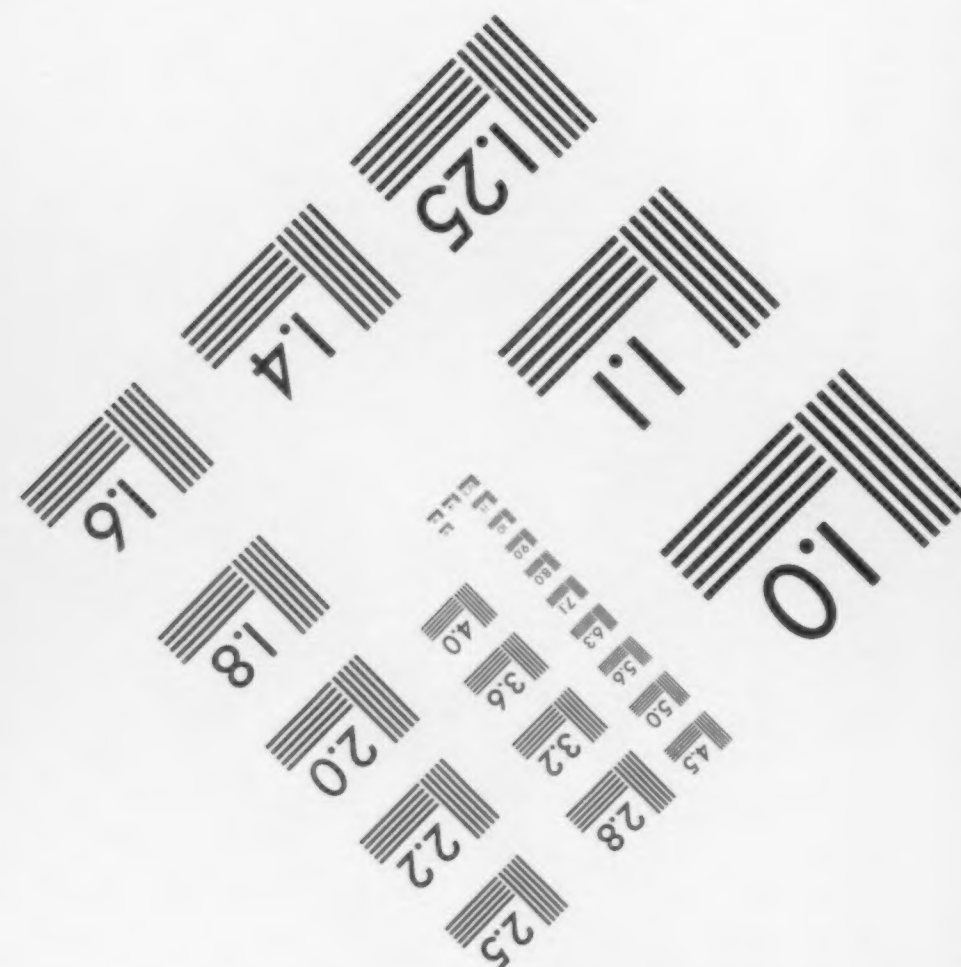
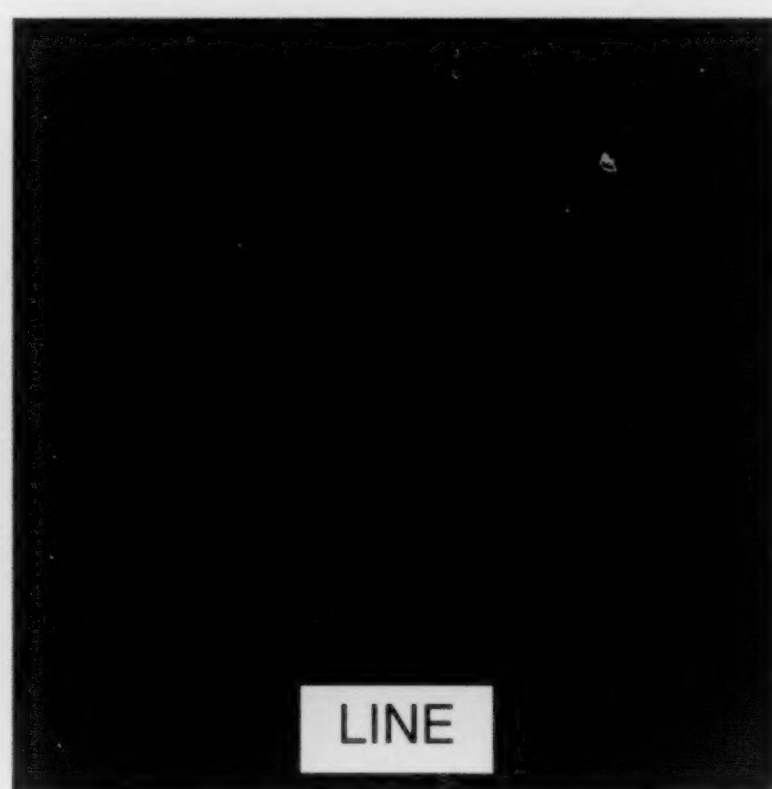
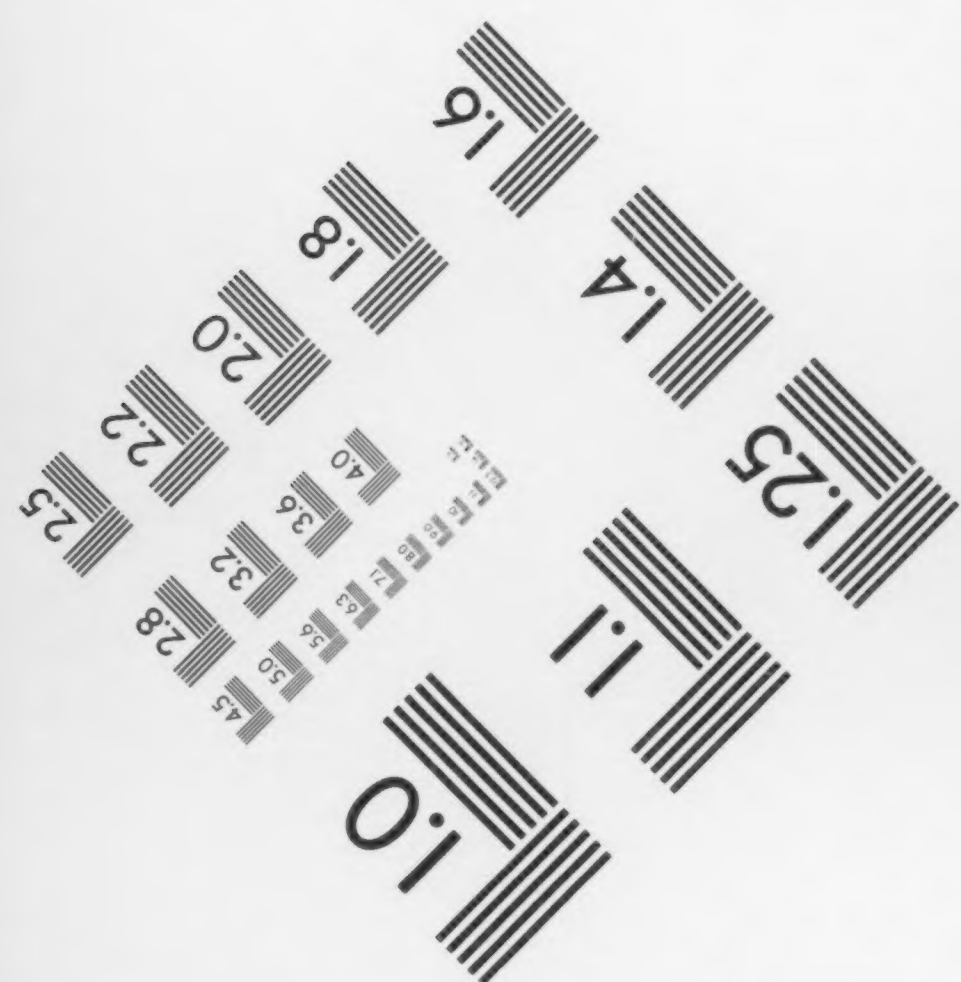
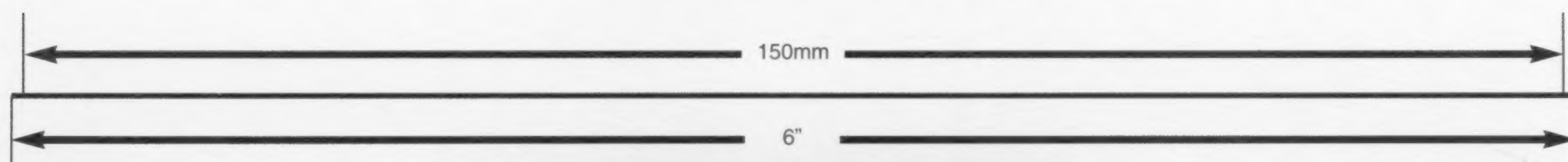
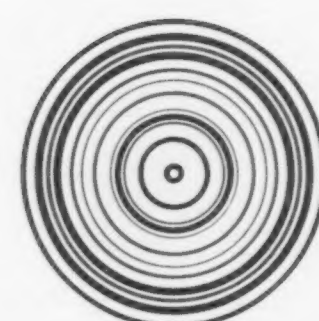
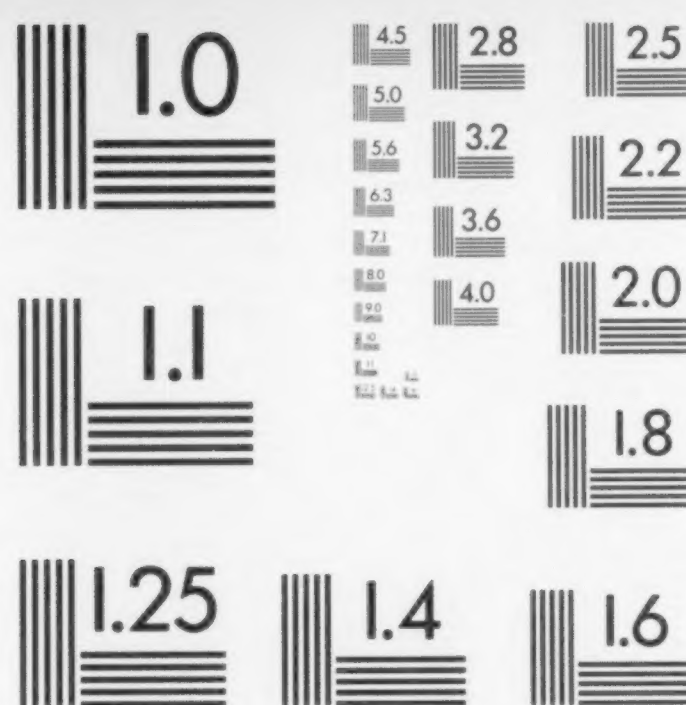
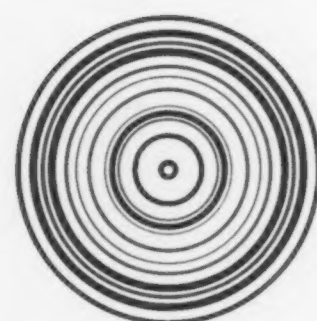
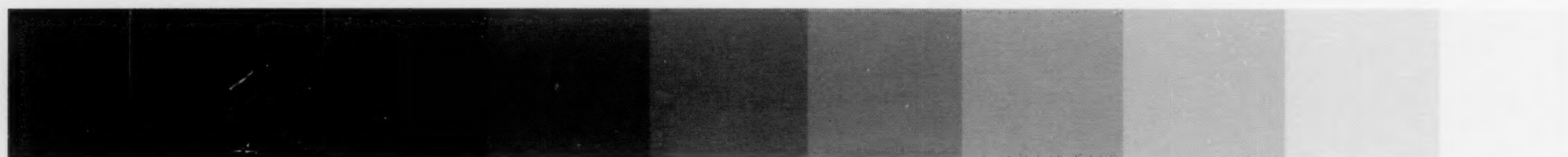
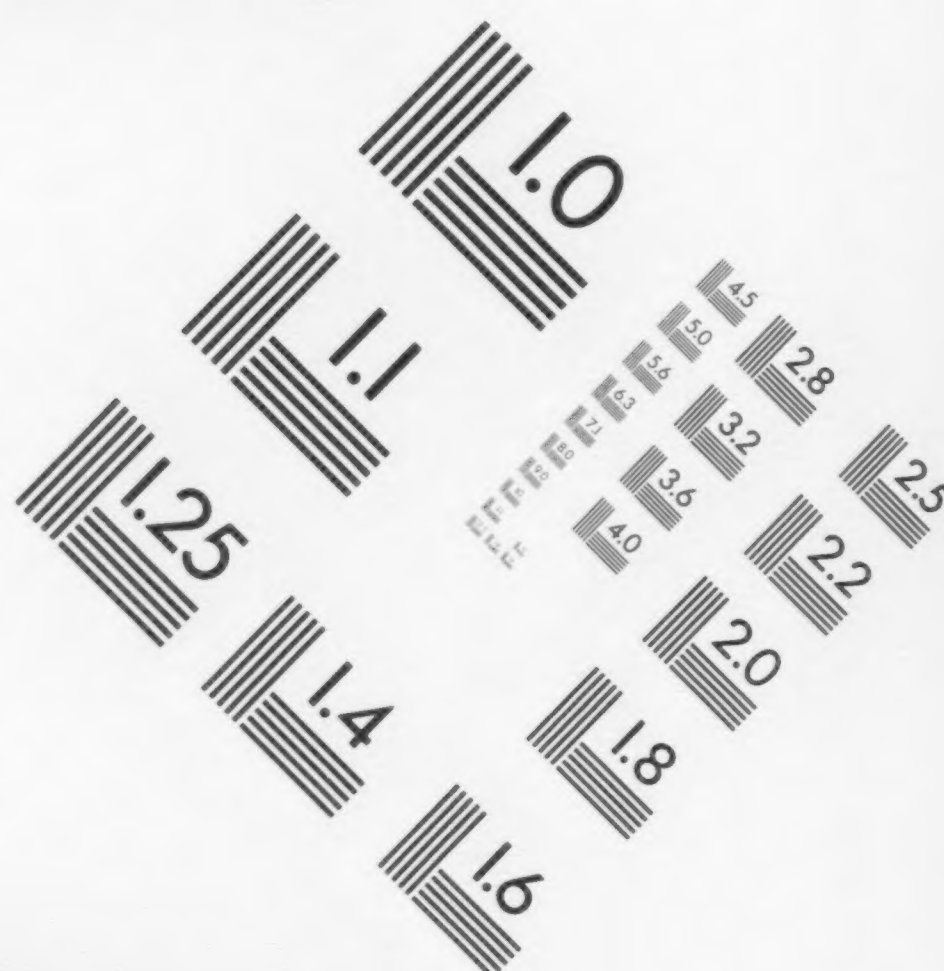
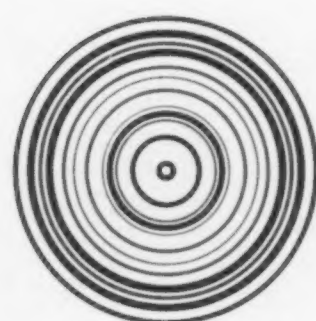
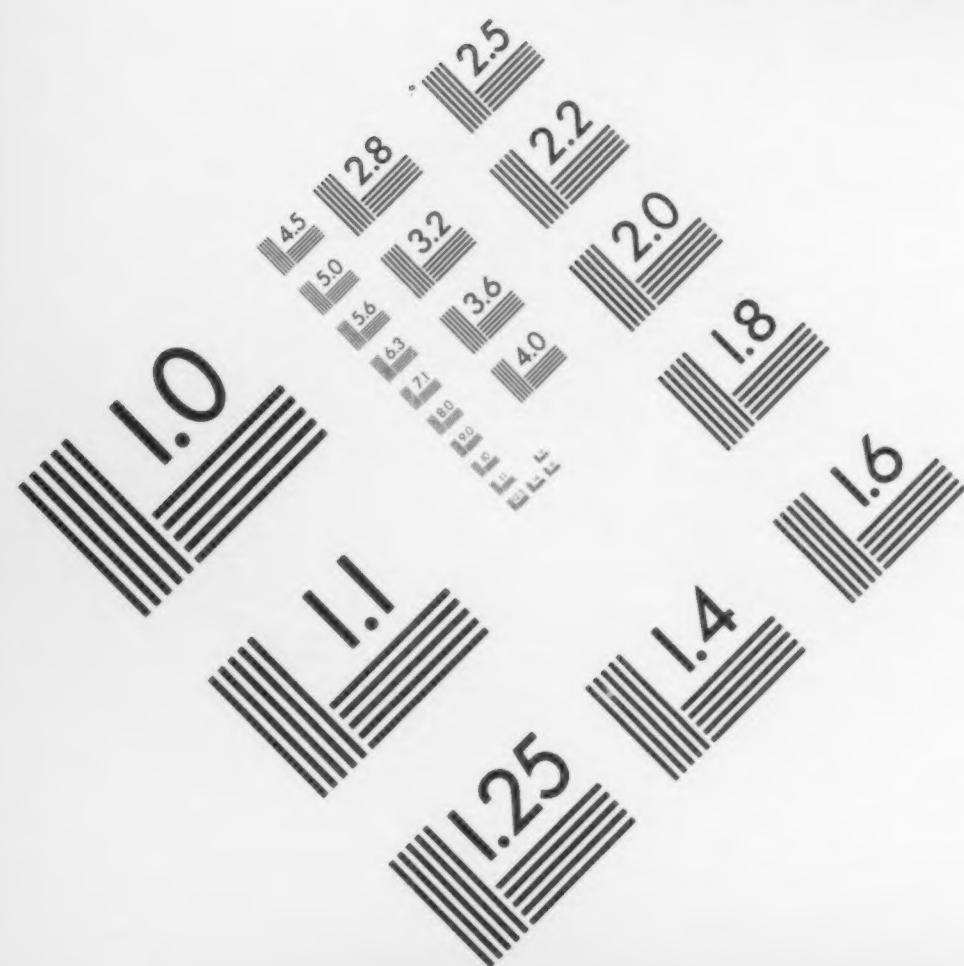

START

CONTROL TEST TARGET for Kodak Quality Monitoring

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Jj Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Uu Vv Ww Xx Yy Zz
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Jj Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Uu Vv Ww

Note: This target is intended for routine quality control checking and uniformity.
It is not to be used for certification of meeting any ANSI or ISO Standards for image quality requirements.
Note: To record background density, use a blank sheet of white paper.

A-2289 CAT 800 7403 Rev. 2/00 © Eastman Kodak Company, 2000 Printed in U.S.A.

Document Imaging
EASTMAN KODAK COMPANY
Rochester, New York 14650
1-800-232-8811

DOCUMENT
IMAGING

ST. CLAIR COUNTY
MISSOURI
JAN 18 1880

Microfilmed 2004
By the
Center for Jewish History

For
YIVO Institute
For Jewish Research

NEW YORK, NY

Reproduction may not be made
without permission.

YIDDISH
DRAMA

PRESERVATION
PROJECT

YIVO
LIBRARY

REEL

Y-2004-1875.4

Feinman, Sigmund.
Haneh'le di neherin:
lebensbild in fier akten.
Pshemishl, 1909.

BIBLIOGRAPHIC RECORD TARGET
YIVO INSTITUTE FOR JEWISH RESEARCH

Master negative Storage Number Y-2004- 1875.4

Feinman, Sigmund, 1862-1909.

Haneh'le di neherin: lebensbild in fier akten.

Pshemishl : Amkroyt et Fraynd, 1909.

67 p. ; 21 cm.

1. Yiddish drama.--lcsh
I. Poland-Przemysl

ID: NXYH01-B16253   CC: 9114   DCF: [HBR]
CALL: /106126c

Reduction ratio

X 10.0

חנה'לע די נעהערין

לעבענסבילד אין פיער אקטען

פון

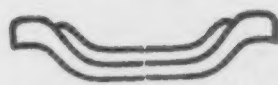
ה. פיינמאן.

פערלאג פון

אמקרויט עט פריינד, בוכהאנדלונג, פשעמישע.

1909

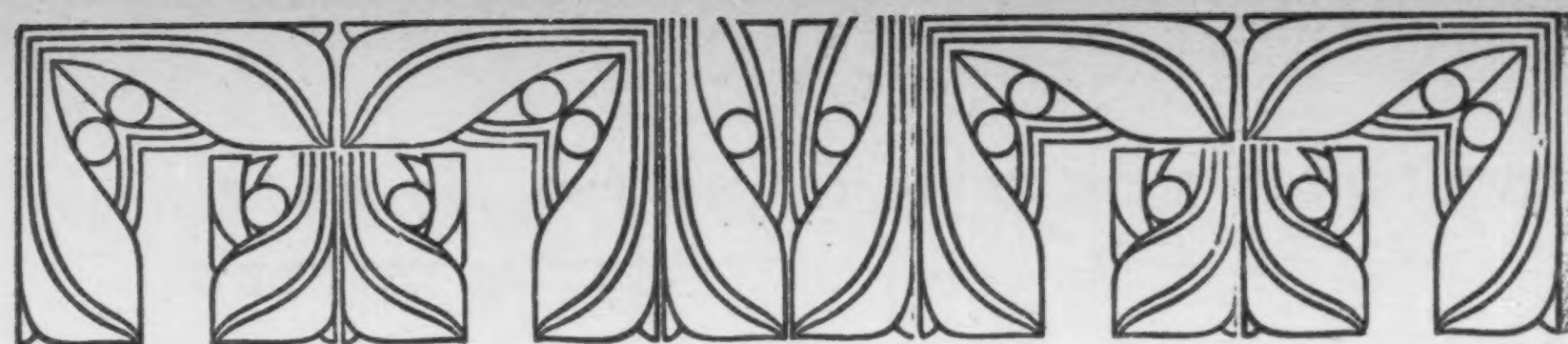

ХАНИЛЕ ДИ НЕЙГЕРИНЪ.

Издательство Амкравта и Фрейнда въ Перемишлю (Австрия).

Типографія С. Л. Дейтшера, Подгурже-Краковъ.

ערשטער אהט.

(א) שעהנער זאאל ביי אייך ליליענטהאל, שעהן מעביל אראנושירט, אויך איין פויער אויבען).

(ראזא זינגט אין די קוליסען, דער קאהר אפלאדירט זי, אויך אין די קוליסען).

ראזא : נאר איין קום וועלכ' איין גענום
 דאס פערקאטענע איז ויס
 ווי די פריכטע אין פארדריעם.
 ווי געשמאקפאל איז די לעבע
 זי פערטרייבט אונז שטונדען טריעבע.
 נאר איין בליק פון זיינע אויגען
 זענען אלע שמערצען וועקנעפלויגען.
 זיין געוויכט נאר ווי געמאהלען
 ווער קען דאס בעצאהלען, זיין זיין, בעצאהלען
 ווי געשמאקפאל א. ז. וו.

קאהר : נאר איין קום א. ז. וו.

(אויפטריט ליליענטהאל, קאהן).

ליליענטהאל : הערר קאהן, אייער טאכטער זינגט אויסגעצייכענט.

קאהן : וואס דען גלויבען זי מר. ליליענטהאל, ווען מיין טאכטער האט
 דאס אוינגליק געהאט איהר מוטער נאך אלס קינד צו פערליערען.
 האט זי דען איהר פאטער פערנאכגעסיגט? אה! זי איז איין פון קינד
 און גוט ערצויגען.

ליליענטהאל : הערר קאהן, עס איז אייער טאכטער?

פערזאנען:

אייך ליליענטהאל, איין פאבריקאנט.

ארנאלד { זיינע זוהן.
 מאקס

דבורה, ליליענטהאלס פרוי.

משאלי { דינערשאפט ביי ליליענטהאל.
 ליזא

קאהן, איין פאנקיער.

ראזא, זיין טאכטער.

לעווינאדן, איין שניידער.

חנה'לע, זיין טאכטער.

דערשעלע, איהר קינד.

איין דיענער, ביי ליליענטהאל.

קאהר, געסטע, מאסקען, עטצ.

קאהן: אה איך האב נאנץ פערנעסען אז דער פאטער האט קיין רעכט נישט ויין קינד צו לויבען.

ליליענטהאל: נון צור זאכע! וועט איהר, הערר קאהן, איהר האט צו מיר איין פריינד מיט איין פראפאזיציאן געשיקט, איך האב דעריבער נאכגעזען און ווע איהר, עס איז פאסענד.

קאהן: אה נה מיר געפעלט אויף די פארטיי, אבער ביי דער יעצטיגע צייט, מר. ליליענטהאל, איז נישט געניגענד ווען מיר אלץ ווען צופריעדען, אונזערע קינדער האבען צווישען זיך ווענען אין ערנסטער צוקונפט קיין ווארט נישט גערעדט.

ליליענטהאל: הערר קאהן, עס איז נאנץ זיכער דאס אייער טאכטער געהאלט איהר נייגונג צו מיין ארנאלד, און וועט זיך אויף נישט ווידערזעצן דעם ווילען פון איהר פאטער, איהר ברויכט איהר טאר דאפאן עטוואס צו זאגען, און איהר וועט זעהן דאס דויע נייגע וואס די יעצטיגע וועלט געט ליעבע, וועט זיך געלעבט אויס-ארבייטען, און דאן געשיעהט עס נאך דער פאלשטענדיגע פארמאליטעט ווי עס די יונגער פון אונז פערלאנגט.

קאהן: הער ליליענטהאל, איהר רעדט ווער פראקטיש, דאך דארף איך אייך פרעגן וואס דענקט דעריבער ארנאלד? ער איז דאך נישט און יונג ווי מיין זאנא.

ליריענטהאל: ארנאלד? ער איז שוין אלט! (מען הערט לאכען).

קאהן: אלוא איך געה צוריק צום אונטערזאך, די פינאנציעלע פערזענליכע, גלויבע איך, קענט איהר דאך? פון איהר גאנצעלע מוטער איז איהר געבליבען איין פערמענען פון פיערציג מויער דאלאר אייגענע פערמענען אויף איהר נאמען, נאך דעם מעסטאמענט געקומט דער ברייטיגאם צוואנציג מויער, אין טאג פון דער פערלאבונג, און די אנדערע צוואנציג מויער איין טאג נאך דער האבצייט.

ליריענטהאל: שוין רעכט, שוין רעכט! (מען הערט לאכען)

קאהן: אה מען אונטערזאך זיך היבש! אלוא איך געה און ווינשע נאך

דיינט מיר דעם ענטשלוס פון דעם יונגען מאוואליער מיטצוטיילען. אויפ'ס וויעדער זעהן, אדע! (אב).

ליליענטהאל: (אליין) מיין זאט! וואס טהוט מען, וואס טהוט מען? דויע פארטיי ווערע אהן צווייפער א רעמונג פאר מיר, זאכט מוז די פירמא ליליענטהאל עט ווען באלד צו גרונדע געהן, יא, זאנאר באנקראטירען... באנקראטירען! וואס פאר איין שרעקליך ווארט... צוואנציג יאהר האב איך מיך דורך געהאלטן און פינקטליכקייט אין דער געשעפטסוועלט אויסגעצייכענט, און יעצט אויף מינע עלטערע יאהרען אזוי א שאנדע! צוואנציג מויער דאלאר דאס איז א שעהן פערמענען, דאס קאן מיך ביינאכע רעטען. אבער מיין ווען ער וויל זיך נאר נישט לאזען רעדען... ער איז פערלעבט, פערריקט פערצווייפערט פערלעבט, אין וועמען? אין איינע געהערן, איין אויסגעלאסען ארבייטסמערקען, אה שרעקליך! אבער דאס דארף נישט געשעהן, מען מוז זי אויס ויין הערץ ארויסרייסען, מען מוז איהם געטריענען מען מוז אויף איהר אלער ארט פערקיימזונג ארויף ווארפען, און דאן ווען זיין שטאלץ און געהרגייץ וועלען זיך בעליידניג געפינען וועט ער זיך פון איהר ענטזאנען!

(אויפטריט דיענער)

דיענער: הערר ליליענטהאל, אגאלטער מאן ווינשט זי צו שפרעכען!

ליליענטהאל: דאס איהם קומען (דיענער אב).

(אויפטריט לעווענטזאנא)

ליליענטהאל: אה גוטען טאג מר. לעווענטזאנא ווי געהט'ס? וואס גיבט'ס נייעס? לעווענטזאנא: נישטא קיין נייעס, ליעבער מר. ליליענטהאל! אז נאט העלפט איינעם וואס דערלעבט אזוי אלט צו ווערען ווי איך, און דארף זיך נאך זארגען ביי די יאהרען טעגליך ויין שטיקעל ברויט צו פערדיענען איז א וואונדער נישט אזוי גוט.

ליריענטהאל: אלוא וואס פערלאנגט איהר פון מיר, ליעבער הערר לעווענטזאנא? ביטע לאזט הערען.

לעווענטזאנא: איך... איך... ליעבער הערר! איך האב א לאנגע צייט געקעמפט אויב איך זאל צו אייך קומען, אבער אייער פריינדליכע

אויפגעהאט מיט מיר וויעדער מוטא. און אויך נישט האפנונג. ליעבער
הערר! איך קום מיך נישט בעקלאנען אויף אונזער ווערקפיהרער
ווייל אפער איז ער גאר נישט שולדיג. נאר ווי ס'איז וויל איך מיך פון
אייך אלץ איבערצייגען. צוריק מיט צוויי וואכען האט דער
ווערקפיהרער מיין טאכטער פון איהר ארבייט אפגעוואשט. האטש וי
איז די בעסטע און פלייסטיגסטע נייטהערע. האטש אלע ארבייטען נאך
ביז איצט. א וואס האט דאס מיר געהערט א שטארקען קלאפ געגעבען
דען וי פפליעט מיר יעדער וואך 4 דאלאר צו שטייער געבען. נאר
וואס ואל מען מאכען איך האב געשוויגען. געבטען האט דער
ווערקפיהרער אויך מיר מינע 6 דאלאר בעצאהלט און מיר געוואנט
אז ער האט פאר מיר אויך קיין ארבייט מעהר! א הינער האט מיך
דערשלאגען עס איז מיר פינסטער געווארען אין די אויגען. איך האב
גאר נישט געזעהן וואו ארום פון די פאבריק אונעקצוגעהן. ערשט אין
דרויסען האב איך מיך אליין געפירעט. רבש'ע! פאר וואס? איך בין
אריים געקומען און האב מיך גוט אויסגעוויינט און מיך געלאזט געהן
צו אייך און מיך אומגעקעהרט. איך האב מיך וויעדער געלאזט געהן
און ויך וויעדער אומגעקעהרט. חא חא חא... איך ווייס נישט חלעבען
אוי אנאלטער שארבען. וואס דארף איך מיך וארגען. איך דארף
דארף דאך שוין מיך אן צו גרייטען היינט מארגען אפצוטרעטען!
נאר וואס ואל מען טהון. דער וינדער מענטש פל זמן ער לעבט מוז
ער דאך פארט עפס האבען און וואס קען שוין ווין וועניגער ווי
נעבם דאלאר א וואך? ווייט מיר מוחל איך דול איך שוין צופיעל
דעם קאפ איך וויל אייך נאר פרייען וואס האט דער בייזער
ווערקפיהרער צו אונז?

ליליענטהאל: הערר לעווענזאהן! דער ווערקפיהרער האט קיין שולד
ער מוז טהון וויינע פפליקט. דער שעף האט איהם געהייסען ענטווארען
און ער מוז געהארבעט.

לעווענזאהן: וואס וועט מען האט איהם געהייסען אונז אפצוואנען? איהר
האט דאך איהם נישט געהייסען. א יאה גיין?

ליליענטהאל: יא! איך האב איהם געהייסען.

לעווענזאהן: איהר? אנגעלעה נור מן הסתם ווייט איהר דאך וואס איהר

טהוט. עס טהוט מיר א וואס וועהר שטארק וועהר איך בין אפער
דאך נישט געוואהנט מיך צו בעטען. האט מיר א גומען טאג.
(לאזט זיך געהן).

ליליענטהאל: ווילט איהר גאר נישט הערען די אורזאכע?

לעווענזאהן: הערסטו דעםטוועגען בין איך דאך צו אייך געקומען.

ליליענטהאל: הערר לעווענזאהן! איהר ווייסט ליעבער פריינד דאס ווייט
די לעצטע 8 יאהר, ביינאכע ווייט איהר גענט אין געווארקי. האב איך
אייך אין מיין פאבריק אויפגענומען. אויב ארבייט אדער נישט. איך
האב אימער געווארנט איהר ואלט קענען א לעבען מאכען. צוריק
מיט 3 יאהר האט איהר מיר אויך אייער טאכטער געפראכט. איך
האב אויך וי אויפגענומען. וועמען איך האב א מאל ענטוואנט. איהר
האב איך קענעלמעסיג געצאהלט און עס האט מיך געפרייט דאס איין
אלטער מאן מיט ויין טאכטער קענען ויך דורך מיר אנשטעלדיג
ערנעהרע...

לעווענזאהן: גאט ואל עס אייך בעלויהנען.

ליליענטהאל: יא. אפער ווייט איהר מיט וואס אייער טאכטער האט
מיר דאפיר אפגעראנקט? אה ווי שענדליך! ויא האט מיר מיין
וועהן פערפיהרט.

לעווענזאהן: מיין טאכטער? מיין חנה'לע? וי האט פערפיהרט אייער
וועהן אנגעלעה.

ליליענטהאל: איין פערברעכען ווילט איהר ואנען. ווייט די לעצטע צוויי
יאהר האט ער מיט איהר איין שווערעם פערמענען פערנוידעט אויך
בעלער. פרייענטע, לוקסוס, טהעאטער, און צו אלער לעצט האט וי
נאך אנגעפאנגען ויך פאר יעדען צו רוחמען דאס באלד ווירד וי מיין
וועהן וויראטען. ווי לעבערליך אוי איין אויסגעלאס...

לעווענזאהן: האלט! (וויינענד) וואס האט איהר צו מיר? איהר גענט דאך
אויך איין אלטער מאן. איהר גענט דאך אויך א פאטער פון קינדער.
ווייט איהר? פיהלט איהר, וואס איהר האט אין מיר אצינד געטהון?
גאט!... גאט ואל עס אייך מוחל ווין.

ליליענטהאל: עס טהוט מיר וועהר ליידי. אפער עס איז קיין געהיימניס

מעהר, ביטע געהט איהר אין מיין פאבריק וועט איהר הערען ווי
יערער ארבייטער ערצעהלט פון איהרע שטענדיקע פערזענליכע
צו מיין ווהן און וואנאר נאך מיט אנדערע...

לעווענזאהן: גענוג איהר פלג שפּקל הבלבם איהר אונטענש איהר...

ליליענטהאל: הער לעווענזאהן...

לעווענזאהן: וויט מיר מוחל...

ליליענטהאל: איך פערצייהע אייך, און אים אייך צו איבערצייגען דאס
איך בין אייך א נוטער פריינד, וויל איך פאלגענדען פארשלאג
מאכען, דער נאמען פון אייער טאכטער איז געשענדעט, איהר וועט
נישט מעהר אים שטאנד צו ארבייטען, אלזא איך גיב אייך
2000 דאללאר, ווען איהר מיט אייער טאכטער פערלאזט געווארק
און פאהרט צוריק קיין רוסלאנד, אבער נעמאנד זאל פון דעם
עפעס ערפאהרען.

לעווענזאהן: דאס איז וועהר שעהן פון אייך, אבער אייער פארשלאג
אנצונעהמען הייסט, מיין טאכטער בלינד פערשפּטן, און וי אלס
שוילדיג ערקלעהרען, איך בין אבער קיין געשעפטסמאן, איך בין נאר
אין אלטער פאטער, און דערפאר וויל איך איך מיין טאכטער
אויסקערען, האט מיר א נוטען טאג.

ליליענטהאל: האפענטליך וועט איהר ויך דיא נאך איבערלענען,
נישט וואהר?

לעווענזאהן: יא, איך וועל עס מיר שוין איבערלענען, איך וועל עס מיר
איבערלענען, נאט! נאט זאל עס אייך נישט רעכענען, האט מיר
א נוטען טאג. (אב).

ליליענטהאל: מיר רייסט דאס הארץ איבער דעם אלטען אונגליקליכען
מאן, אבער נאט איז מיין עדות דאס איך קאן נישט אנדערס, יא,
עס איז טרויריג, וועהר טרויריג!

(אויפטריט ליליא)

ליוזא: הער ליליענטהאל, די מאדאם וויל אייך זעהן.

ליליענטהאל: ווען די געסט נאך נישט פארט?

ליוזא: הער און פרייליין קאהן ווענען נאך דא, הער ארנאלד איז געקומען
מיט א וואנען פון דער פאבריק, ער פיהלט ויך וועהר אונטוואהל.

ליליענטהאל: (אמארט) ער איז דא? עס פענגט אן, אלזא איך געה, ליוזא
מאך איין וועניג פיער דא אין צימער, דען עס איז דא שרעקליך
קאלט. (אב).

ליוזא: (אויט) אזוי איז עס, אז ס'ווערט קאלט אין די מאשען, ווערט קאלט
אין צימער אויך, (לעגט קיילען אין אויווען) געפעס די לעצטע צייט איז
אין דעם הויז א גאנץ איבערקעהרעניש געווארען, דער הער איז ביין
די מאדאם אויפגעקענט, הער ארנאלד ווערט יעדען טאג קראנק,
נאר הער מאקס איז אימער מונטער (בריהא ויך אב) אוי מאמע... אז
ווי קויפען די ערנסטע קיילען, שטונדעלאנג מוז מען ויך פלאנען ביי עס
וויל ברענען, און דעם פינגער האב איך נאר צוגעריהרט האט ער ויך
שוין אונגעצונדען, גענויס האב איך צופיעל פיער, אה מאמע עס
ברענט.

(אויפטריט חנה'ל ע, דורך דעם פענטער).

חנה'לע: ליוזא דו ביזט אליין? איין ווארט.

ליוזא: וואס איז מיין טהייערע?

חנה'לע: איז ארנאלד צו הויז?

ליוזא: יעסאה! מאמע עס ברענט.

חנה'לע: וואס איז דיר?

ליוזא: נאר נישט, מיין פינגער האט ויך צעהיצט, אבער געה שטעלער
פארט מען זאל דיר נישט ערקליקען.

חנה'לע: איך האב איהם נאכגעפאלגט ווען ער איז פון דער פאבריק
הערויס, ער האט שרעקליך שלעכט אויסגעזעהן, פיהלט ער ויך יעצט
בעסער? האסטו איהם געזעהן?

ליוזא: יעס! יעס! מארגען פריה ווען איך וועל געהן אין מארק וועל איך
וויין ביי דיר, אבער יעצט געה שטעלער פארט מען זאל דיר נישט
דערזעהן.

חנה'לע: אה ליוזא! איך בין אזוי אונגליקליך, איך לייד אזוי פיעל, שוין
צוויי וואכען וויט איך האב איהם נישט געזעהן, אבער ליוזא איך בעט

דיך בעהאלט דאס שרעקליכע געהיימניס טיעף אין דיין ברוסט, דער צופאל האט דיך צו איין צייגען געמאכט וואס קיין שטערקליכער מענטש דארף וויסען, איך בעט דיך.

ליזא: אוי לאזט מיר צורוד, וואס בין איך עפס א לעבטשערע, אדער א פלאפלעקע? איך פערניעס גענוג טרעהרען צוליעב אייך.

הנהלע: גאט ואל דיך בענשען! גוט נייט (אב).

ליזא: (קוקט ארויס דורכ'ן פענסטער) גוט נייט און איין גאט ואל דיר העלפען אונגליקליכע חנהלע! דיר שטעהט פאר א וועלט פון ליידען און שמערץ, גאנצע טייכען טרעהרען וועלען דייע אונגען אויסוויינען, און פיעל, ועהר פיעל האסט דו מיטצומאכען איידער דו וועסט עררייכען דיין ציעל, איך וואלט אלעס אין דער וועלט געטהון דיך גליקליך צו מאכען (דערוועגט אין קוליס טשאל) סע טשאל, טשאל... ער אנטלויפט גאר? אין דעם גאנצען פערדרעהעניש מאכט ער ויך דערנווייל פאר געסענדיג אז ער האט מיר פערשפראכען מיר צו הייראטען! אבער עס שאדט נישט קיינע וויטצע מיט ליזא, אוי די מענער די מענער... אוי וועה ס'איז שוין אזוי שפעט און טשאל איז נאך נישט געקומען, באלד וועל איך וויעדער בעשעפטיגט זיין מיט די געסט, וועל איך וויעדער קיין געלעגענהייט האבען מיט איהם צו רעדען סע טשאל, טשאל.

טשאל: (אונטער די קוליסען) אלרייט אי קאם אין דיע מעניט!

ליזא: ער קנאקט שוין וויעדער ענגליש דער וויסטער גרינהארן, ערשט ועבס מאנאט אין אמעריקא און וויל נישט רעדען א ווארט יודיש, קום שוין שטעלער הערי נאפ.

(אויפטריט טשאל)

טשארי: וואט נא וואנט אי נאד נא טיים אי מאש נא ווארקניג.

ליזא: אים גאטעט ווילען דער יודיש.

טשארי: איך געדענק נישט א ווארט, איך האב אין גאנצען פערנעסען.

ריזא: איך פערשטעה דיך אבער קיין ווארט.

טשאל: ביזט דו דאך אנגינהארן.

ליזא: ביזט א יאלד... אוי שוין וויעדער אויסגעלאשען דאס פייער אין אויווען.

טשאל: איך בין טאקי דורשטיג (טרינקט) פֿע עפֿים געוואלצען וואסער, דאס איז געוויס אויך א מאדע.

ליזא: טשאל! העלף מיר פאררעכטען דאס פייער עס האט מיר ושוין היינט קראנק געמאכט.

טשאל: אלרייט מיסים.

ליזא: מיסים נאר? איז אידיאט.

טשאל: אידיאט דאכט ויך גאר א רוקיש ווארט אנאידיאט ער געהט, נא אידיא איך געה!

ליזא: נא געה שוין!

טשאל: זאג ופע איך ואל געהן, אידיאט איז דאך נאר ער געהט, אוי נא דומע גאט וואס דו ביזט... אוי סגרימט מיר עפֿים אין בויך.

ריזא: אלזא ווילסט דו פאררעכטען דאס פייער?

טשאל: אלרייט! געהסט דו אפילו צו פייער מונט איהר אונז מענער אויך האבען, און דאך ברענט איהר ווייבער א האלבע וועלט (טהוט עס) נא אט האסט דו פייער אי ווינש נא א גוטען גוד ביי איי נאד נא טיים אי מאש נא וואסקניג (וויל געהן).

ליזא: טשאל איך בין היינט פארבייגעגאנגען אין עסג סטריט שוהל האב איך געזעהן אפשר פינף חתונות פון דארט ארויס פאהרען.

טשאל: וועל! אוי עס גרימט מיר אזוי.

ריזא: וועל! געדענקסט דו נאך יום טוב ווען דו האסט מיר פערשפראכען אז עס וועט קיין ארבייט זיין וועלען מיר חתונה האבען?

טשארי: נא? אוי סידרעהט מיר די קישקעס.

ליזא: נא מוז מען ויך דאך שוין אנפאנגען פארצובערייטען.

טשאל: אלרייט מאך דיך פערטיג! אוי געוואלד איך שטארב.

ליזא: וואס איז? וואס שרייבסט דו?

טשאל: גאר נישט, איך האב עפֿים גלאט אזוי א געשריי געטהון.

ליזא: אזוי שטארק אינטערעסירט דיך אונזער געשפרעך.

טשארלי: ווער וואנט דען אז עס אינטערעסירט מיך נישט אוי איך
לאפענע ליזא וואס איז דארט אין דעם בוטער?

ליזא: דאס האט דער דאקטער פערשריבען די מאדאם קארלסבאדער
וואסער צום מאנען.

טשארלי: אוי געוואלד מיין מאנען איך שטארב.

ליזא: וואס וואנט דו ליעבסט דו מיך.

טשארלי: וואס דען ניין? אבער עס איז נאך דא אזוי פיעל צייט, מיר
וועלען זיך איבערשמיסען וועל איך בעשטימט וואנען... אוי איך
האלט עס נישט אויס (מען רופט טשארלי) אוי גאט זיי דאנק מען רופט
מיך, אלדרייט איך קום אין דער מינוט, אוי איך לאפענע... (אב).

ליזא: וואס הייסט דאס? איז ער פערריקט געווארען? וואס איז דאס פאר
א מין ליעבעס-ערקלערונג? אוי איך האלט עס נישט אויס, אוי איך
לאפענע, אוי מיר וועלען זיך נאך זעהן, ווארט די גאלד איך וועל דיר
ווייזען (אב).

(אויפטריט קאהן, ראזא)

קאהן: נו, ווי האסט דו דיר היינט אמיווערט מיין קינד?

ראזא: אויסגעצייכענט פאפא! די פאמיליע ליליענטהאל איז געהר נאכט-
פריינדליך געהר אינטעליגענט.

קאהן: ראזא דו האסט א היבשע צייט פערבראכט אין איין פרינוואט-
געשפּרעך מיט דער ארנאלד, וואס האט איהר דען אייגענטליך
דיסקוטירט?

ראזא: אה פאפא! ער איז איין זעלטענער קאנוואליער, אזוי נאבעל אזוי
נעם, אה פאפא! זיין רעדענסארט ווין בענעהמונג, ווין... אה פאפא!

קאהן: אה פאפא? זעה נאר ווי אויפגעקענט דו ביזט און אזוי שווערמערש
אה פאפא, דאס האב איך נישט געווארמעט.

ראזא: אה פאפא איך האב דיר נאך נאר נישט געוואנט.

קאהן: אה איך ווייס איך ווייס!

ראזא: דו ווייסט? נו?

קאהן: וואס ווילסט דו?

ראזא: אה טהייערער ויטסער פאפא! לאז דיר אומארמען, לאז דיר רעכט
נוט קישען, אה איך וואלט די גאנצע וועלט קישען.

קאהן: שוין גוט שוין גוט! ראזא איך געה מיך עמפּפּעהלען ביי די מאדאם
ליליענטהאל, קום מיר באלד נאך, דען צו הויז האב איך מיט דיר
איין ערנסט ווארט צו רעדען (אב).

ראזא: איין ערנסט ווארט? מיר שיינט דאס ער האט אלעס ערפאהרען,
אבער איך שעהם מיך נישט מיין פאטער איז דאך אזוי גוט, ער
ליעבט מיך אזוי הייס, ער איז דאך מיין בעסטער פריינד, איך וועל
וואנען דאס דא (ווייזט אויפ'ן הערץ) טהוט מיר וועה, עס פרעסט מיך,
עס דריקט מיך, און עס איז מיר אזוי גוט, אה ארנאלד! אה?... וואס
האב איך געוואנט? אה נא ארנאלד איך ליעבע דיר, איך ליעבע איהם.

ליעב ליעב איז מיר דער מאמענט

ליעב ליעב ווייט איך האב איהם דערקענט

עס איז ליעבע געווען, איך פיהל עס אזוי נים

אזוי נים אין לייד אין שמערץ

נאך איהם בענקען, פון איהם דענקען

דארט וואו ער איז דאס ערקוויקט מיין הערץ

אך גאט, ווי ווייט איז שוין די צייט נא

ליעבע די ליעבע איז געהר נים

ליעבען און לעבען ווי אין פאראדיעס

נא נאר מיט איהם געהן אומקערן

געליעבט פון איהם.

(אויפטריט ארנאלד)

ראזא: מיין גאט! דא קומט ער, ווי בלאס געהט ער אויס, ווי ניעדער-
געשלאגען, האט ער מיך נישט בעמערקט (היסט) מר. ארנאלד.

ארנאלד: ...אה, ענטשולדיגען זי! האב איך אייך געשטערט?

ראזא: אה, ניין, איהר האט מיר נישט געשטערט, איך וויל אייך נאר
וואנען דאס...

ארנאלד: וואס?

ראזא: פאפא ווארט אויף מיר אין צווייטען צימער, איך געה שוין.

ארנאלד: פרייזין קאהן!

ראזא: איהר ווינשט.

ארנאלד: איהר זענט אוי יונג, אוי שעהן און איך... דאך איין אנדערט מאל.

ראזא: איך ווארט, איך ווארט, אה ארנאלד!... זיין זיין זיין, ער לעבט מיך, ער לעבט מיך (אב).

ארנאלד: לופט, לופט, גיבט מיר לופט, איך ערשטיקע.

(אויפטריט ליליענטהאל)

ליליענטהאל: מיין ווהן דו ביזט קראנק, גערנוע, אבער די קראנקהייט קאן קיין מעדיצין העלפען, נאר דער מענש אליין. גלויבסטו מיין ווהן, דאס איך ווערע אוי שטאלץ, אדער דום דיר נישט צו ערלויבען הנה'לע צו הייראטען, בלויז אויס דעם גרונד ווייל וי איז איין ארעם מעדקען? מיר טהוט עס נאר וועה דאס אפגעוועהן פון איהר ארמוטה און ניעדריגען שטאנד, ווייל ארנאלד לייענטהאל ויך אראפלאזען ביז צו איינער געווינקענער פערדארבעטער דירנע?...

ארנאלד: פאטער! גענוג פאטער, דו האסט פיעל, וועהר פיעל געשפראכען און איך האב אלעס אויפגעקומען אויסגעהערט, צוואר קאסט דאס פיעל טראפען בלוט פון מיין קראנק הערץ, אבער איך בלייב דאך א געהארואמער ווהן. פאטער! וויפיעל שלאפלאזע געכטע האב איך שוין פערבראכט, איך בעהאלט מיין געזיכט אין ווייכען פאלסטער, אלס ארום מיר ווערט פינסטער און דונקעל איך הער קרעכצען איך ערנואכע, אה וועה! אלע הערצענספעדען זענען געריסען, און ווי איין קלעגליכע געבראכענע מעלאדיע קלינגט דאס אין דעם פינסטערן רוים, איך לעבע וי, איך לעבע וי!

ליליענטהאל: טרוירנע קלעגליכע מעלאדיע.

ארנאלד: נון פאטער! ווילסטו דען ביי אוי איין קראנקען געפינען איין אפגעלעגטען און קאכטען פערשטאנד? פאטער! עס קען זיין דאס דו האסט רעכט, עס קען זיין דאס די לעבע וועט מיך צו גרונדע ריכטען, אבער איך ווייל די געגענווארט געניעסען, די צוקונפט ווי וי איז פאר אונז בלינד, אוי וועל איך וי אויך נישט וועהן, פאטער!

לאז מיך לעבען, לאז מיך לעבען, לאז מיך וי מיין גענען, דען אהן איהר בין איך פערלארען!

ליליענטהאל: ריכטיגער געזאגט הייסט דאס, פאטער גיב מיר איין מעסער און ערלויב מיר מיין גורנעל דורכצושניידען. יאנואהל מיין ווהן, דאס ערלויב איך דיר, אבער ווען דאס ברוט וועט פון דיינע וואונדען רינען, דאן זאלסט נישט וואנען הייליך צו בעטען, איבריגענס דו ביזט אלט גענוג, טהו ווי דו פערשטעהסט (אב).

(אויפטריט דבורה)

דבורה: טהו ווי דו פערשטעהסט האט ער געזאגט, זיין, אוי לאנג איך לעב וועט עס נישט געשעהן, דורכשניטען זאל מיין האלד ווערען, ברוטען זאל מיין קערפער, בלוטען פון געפעהרליכע וואונדען, בעפאר איך זאל עס ערלעבען דאס מיין ווהן, מיין לעבלינג, זאל הייראטען איין אויסוואורף וואס...

ארנאלד: מוטער...

דבורה: זא איך בין מוטער און בעזימץ איין מוטער הערץ, אבער עס בלוטעט, ווילסטו דען דאס אנשטאט מוטערלעבע זאל דאס הערץ אפערפולט ווערען מיט האס, אבשיי און פערבראכט צו דענעניגען ווערען איך האב אונטער מיין ברוסט געטראגען? ווען זא? דאן פלוג דער ברוסט וועלכע האט דיר ערגעהרט, פלוג און טוינענד מאל פלוג!

ארנאלד: מוטער נישט וויינען, נור נישט וויינען מינע מוטער, אלס אין דער וועלט קאן איך פערטראגען נור נישט דיינע טרעהרען, אה צוקונפט! ווי זעה איך דיר שוין אין דער געגענווארט? ווער נאך קאן אוי פיעל ליידען ווי איך?

דבורה: מיין ווהן!

ארנאלד: און איך בין זיין ווהן? מוטער וואס האסטו געדאכט דאמאלס ווען דו האסט מיך אלס קינד צו זיין ברוסט געדריקט.

דבורה: דיר גליקליך צו מאכען מיין ווהן.

ארנאלד: נון בין איך עס אוי ווי דו האסט עס דיר פארנעשטעלט?

דבורה: דו ביזט נישט גליקליך נוייל דו ביזט צו גוט. דו גיבסט דיין הערץ צו פיעל נאך.

ארנאלד: זאל איך דען די שטימע פון מיין הערץ נישט מעהר געהערקען?

דבורה: דאס אייגענע הערץ בעטרענט אויך מאנכעס מאל.

ארנאלד: מאנכעס מאל? מוטער איך דאנקע דיר.

דבורה: מיין לעבלינג, מיין ווהן!

ארנאלד: איין הימלרייך פול לעבע און צערטליכקייט וואר דיין מילדער בדיק.

דבורה: וועסטו דיינע מוטער נישט מעהר קרענקען?

ארנאלד: ניין, קאסע! אף מוטער! גליקליך בין איך געווען נור אן דיין ברוסט! (וי אב) אזוי בלייבט עס, איך וועל אייך נישט מעהר קרענקען. די טרעהרען פון מיין מוטער זענען פיעל טהייערער אלס דער שמייכל פון א געליעבטע... אה חנה'לע, חנה'לע! ביזטו ווירקליך אזוי פאלש און געוונקען ווי מיינע עלטערן שטעלען דיר פאר? און בין איך ווירקליך אזוי פערבלענדעט דאס נישט צו בעמערקען? אה דאס איז שוידער האפט (נעמט ארויס א בילד פון דער מאש) ווי אונשולדיג, ווי קינדש, ווי רייצענד, ווי נאאיוו, גאט! איך בין פערריקט!

(ליזא, טשאל, פון דרויסען).

ליזא: אה איך האב דיר דערטאפט, אצינד וועסטו דו שוין אזוי שטעל נישט אונעקלויפן.

טשאר: איי גוט נוי טיין וויי מאש נוי ווארקונג!

ליזא: אצינד געהסט דו נישט מעהר (פערשווינדען).

(אויפטויט מאקס לאכער).

מאקס: ח ח ח אף איז דאס א קצענע. די וועל איך קיינמאל אין מיין לעבען פערנעסען. ח ח ח... האלקאה ארנאלד... ער הערט נישט, אלע אים הויז זענען בייו און ער ויצט אויך אראנגעלאזט די גאו האלקאה ברודער!

ארנאלד: (ערווערערנד) האלקאה מאקס! וואו ביזט דו געווען אזוי לאנג?

מאקס: וואו איך בין געווען? אויף פיעל פלעצער!

ארנאלד: האסטו דו חנה'לע געזעהן?

מאקס: ניין!

ארנאלד: מאקס!

מאקס: נוי?

ארנאלד: איך מוז וי זעהן, איך מוז מיט איהר רעדען, נאקסט ווער איך פערריקט.

מאקס: הענג מיך, אויב עס לוינט ויך ווענען דעם פערריקט צו ווערען.

ארנאלד: אה מאקס מיין ברודער! דו ביזט נאך יונג, נאך האט די הייסע גלוטה פון דער לעבע דיין אונגעווארנטעם הארץ בערייהרט אבער איך בערויערע די צייט ווען...

מאקס: ווען איך וועל אויך אנהייבען צו ויפצען און צו קרעכצען ווענען איינע מינא אדער איינע חנה'לע פונקט אזוי ווי דו אצינד, אה ברודער נישט איך! הענג מיך, אויב עס לוינט ויך ווענען אזוי א זאך פערריקט צו ווערען.

ארנאלד: איז עס מעגליך ביי די יאהרען, פאר אלע פערניגונגען פון דער וועלט קאלט צו ויין.

מאקס: נישט אים גרינגסטען, איך לעבע די וועלט מיט אלע פערניגונגען, איך לעבע אויך שעהנע יונגע ראמען אבער אלע, נישט איינע, הענג מיך, אויב עס לוינט ויך ווענען איינער פערריקט צו ווערען.

ארנאלד: מאקס! איך האב דיר שטעטס געליעבט, און אבנאהל איך בין עלטער אלס דו האב איך קיינמאל געזוכט איבער דיר צו הערשען, נישט וואהר? מאקס! איך לעבע חנה'לע ביז צום וואהנין, אבער נאך דעם שקאנדאל מיט איהר פאטער ביי אונז אין הויז קאן איך נישט פון... אבער איך מוז וי זעהן, מיט איהר רעדען און...

מאקס: דו זאלסט...

ארנאלד: וואו? ווען? ווי אזוי?

מאקס: איך האב וי יא געזעהן, וי האט מיר געזאגט דאס אונזער מוטער האט איהר דורך טשאל, געלאזט זאגן דאס דו רייזט נאך פאריז און

ו' דאָרף קיינמאל מעהר האַפּען ד'ך צו זעהן, ו' איז געווען שרעקליך
אויפגעקענט און האט געוואנט דאס ו' מוז אהערקומען אום מיט דיר
אלליין צו שפּרעכען (פון הערט רעדען) האָרף! וואס וואל דאס בעדייטען?
די מוטערס שטימע מיט חנה'לע, ווייס וואס די האסט צו טהון (אב).

(אויפטרט חנה'לע, דבורה).

ארנאלד: מוטער וואס וואל דאס בעדייטען?

דבורה: נאך דעם אלעם וואס עס האט דא פאסירט, וואנט ו' נאך
אהערצוקומען דיעזע ניעדריגע געוואנקענע אויסגעלאסענע...

ארנאלד: ש. ש. ש. מוטער! נון חנה'לע, ווארום שווייגסט דו? האסט דו
נאר קיין ווארט פאר מינע מוטער ו'ך צו פערטיידיגען?

דבורה: די שולד האט קיין פערטיידיגונג, זעהסטו דען נישט מיין ווהן,
ווי ו' ציטערט גראדע ווי איינע צום טויט פערארטיילטע
פערברעכערין?

חנה'לע: מאדאם ליליענטהאל! עס איז נישט וואהר, מיין ציטערען
בעדייטעט אזוי וואס איהר ווילט נישט אדער קענט נישט פערשטעהן.
איהר אבער בעניצט די געלעגענהייט פון מיין אויפגענוג אום מיר
שאנד און שפאט אין געזיכט צו שלייידען, זיין מאדאם! איך קען
פריי ביז צו א'ך ארויפבליקען, און אייך גראדע אין די אויגען קוקען
וועל איך טויזענד מאל ווידערהאלען דאס אלע איינערע בעשוילדיגונגען
זענען פאלש. אה! איך ווייס מאדאם, אייך פאסט נישט דאס ארנאלד
לייגענטהאל וואל הייראטען איין ארעם מעדכען, איין געהערין,
אבער גאט איז מיין עדות דאס איך האב אייך אייער ווהן נישט
אונעקגענומען, איך בין אריין אין אייער פאבריק גראדע ווי א יעדעס
ארבייטסמעדכען אום מיין ברויט צו פערדיענען. ער! ער האט צו
מיר אזוי ויעס געשפראכען, ער האט מיר פארגעשטעלט אזוי
א גלענצענדע צוקונפט, וועלכע האט מיר פערנויירט און בעטייגט
איז דאס א וינדע ווען איך האב איהם געגלויבט? ווייסט איהר
וויפיעל מיר קאסט ניין ליעבע? מיין גאנץ הערץ, מיין גאנץ לעבען
אבער וואס קומערט דאס אייך, ווען דאס הערץ פון איין ארעם
מעדכען בלוטעט? וואס קומערט דאס אייך ווען דאס הערץ פון
איין ארמע יתומה ווערט אויף שטיקער צעבראכען? אייך קומערט

נאר אייער שטאלק, אייער יוחם וואל בעהיטע גאט נישט בעפלעקט
ווערען, און נון קומט איהר נאך מיר אונזעכע בעליידיגונגען
נאכצושליידען אין דער געגענווארט פון דעם מאן וועלכער מיר
ליעבט? אין דער געגענווארט פון דעם מאן וועלכען איך פערנעמער?
אומזאנסט מאדאם איז אייער מיה, אייער ווהן געהערט מיר! איך
האב פאר איהם דאס טהייערסטע אין דער וועלט בעצאהלט, פאר
גאט, פאר דער גאנצער וועלט וועל איך עס אפגען געשטעהען,
ארנאלד געהערט מיר, מיר אלליין און קיין אנדערע אין דער גאנצער
וועלט!

דבורה: אה דו שטענליכע, דענקסטו ווידקליך, דאס אונז דין פער-
גאנגענהייט אונגעקאנט איז?

חנה'לע: מיין פערנאנגענהייט? איין בילד פון עלענד און נאמער, ווייט
מייער קינדהייט האב איך קיין גליקליכען טאג גענאכען, ווען איך
בין צעהן יאהר אלט געווען, איז מיין מוטער געשטארבען, מיין פאטער
האט ו'ך באלד געטרייבט און איין יונגע פרוי געהייראטעט, ווען איך
בין צוועלף יאהר אלט געווען, האט מיין שטיעפמוטער מיר
געטרייעכען איך וואל געהן פערדיענען, ווי פיעל טאג פלעג איך הערומ-
וואנדלען אין די געווארקער שטראסען אהן איין שטיקעל ברויט צו
געניעסען? ווי פיעל קללות האב איך בעקומען צוואמען מיט דעם
שטיקעל ברויט, וואס טיין שטיעפמוטער האט מיר, ווי איינעם הונד,
ציגעווארפען? צו מיין פיערצטען יאהר האט די נאטור מיר מיין
פערשטאנד ענטוויקעלט, איך בין איינגעטרעטען אין איין גרויסאר-
טיגעכ רעסטוראנט אלס קעלנערין, מיין פאטער האט ו'ך נישט
געקומען ווי איך בין, מיין שטיעפמוטער איז געווען צופריעדען אזוי
לאנג איך האב איהר געלד געברענגט, זא אין וואלכע פלעצע ביטעטען
ו'ך, פיעלע געלעגענהייטען צו וינקען פון שטופע צו שטופע,
אבער גאט איז מיין עדות, דאס נאך דיעזע אלע פראכען בין איך
פון דארט הערויס ריין און אונשוילדיג, ביז איך האב אייער ווהן
בעגעגעט, נון מינע ריכטער! שיקפסט מיר, בעליידיגט מיר, פער-
דאכט דאס הייליגאנע ווייב, ווייל ו' האט געוואנט ו'ך צו צוהערען צו
די ויסע ווארטע פון ליעבע.

דבורה: ועהקטו מיין קינד איך האב דיר גאנץ רוהיג אנגעהערט. און ווען
עס איז אויך ריכטיג דאס דו איין אנשטענדיגעס מעדכען ביזט
דאך פסטו אלליין פערשטעהן דאס לילגענטהאל איז נישט דיין
גלייכען. ווען דו איהם אויך ליעבסט, מוסט דו דיר פון איהם ענטזאנען
נעה חנה'לע ווי דיר דיין גלייכען און אונם וועלען דיר און דיין
פאטער נאך קרעפטע שטיצען.

חנה'לע: ניין מאדאם! אייערע ויסע ווערטער קענען נישט אויף מיר מעהר
ווייזען. איך פערשטעה אלע אייערע פלענער, אבער מיין פלאץ איז
דא. דא נעמען אייער ווהן.

דבורה: דאן טהוט עס מיר לייד אז איך וועל מווען אנדערע מיטעל
געברויכען אום דיר צו איבערצייגען אז דו ביזט נישט מעהר ווי
א פערעמדע.

ארנאלד: אה מוטער! טהייערע מוטער! לאזט אונז איין אויגענבליק
אלליין איך בעט דיר.

דבורה: גוט מיין ווהן. איך וויל עס דיר נישט ענטזאנען. אבער ארנאלד
מיין ווהן, איך האב דיין פערשפערעכען. (אב)

חנה'לע: ועהקטו מיין ארנאלד וואס א פרוי איז אים שטאנד צו אפפערן
פאר דעם מאן, וואס וי ליעבט? איך האב די גרעסטע מארטער
ערטראנען און האב דאך נישט ענטדעקט דאס דו ביזט מיין
געעצליכער מאן!

ארנאלד: אלעמעכטיגער גאט!

חנה'לע: וואס איז? האסטו פיעללייכט שוין פערנעסען דאס דו האסט
מיד נאך דעם יודישען גענען געהייראטעט?

ארנאלד: פערפלוכטער לייכטזין, ביינאה פערנעסען.

חנה'רע: ביינאה פערנעסען? אה ארנאלד, ארנאלד! דאך ווארום ביזטו
אזוי אויפגעקענט? ווארום ציטערסט דו? חנה'לע וויל גערן פאר דיין
וואהל שטערבען, מינע לעבע צו דיר איז שטארקער אלס דער
טויט! צערטרעט מיד מיט דייןע פיס, הייראטע מיט וועמען דו
ווילסט, איך וועל קיינמאל נישט ענטדעקען דאס דו געהערסט
געעצליך מיר! די הייראטה, וואס איז די הייראטה? נישט מעהר אלס

אום אונז צו שניצען פאר די פערליימונג פון בייע צונגע, אבער
קיינמאל נישט וועט איין טאנענדהאפטע פרוי מיט געוואלט איהר
רעכט פערלאנגען פון דעם מאן וועלכער וי פערצאכטעט, איך
וועניגסטענס נישט! ליעבסטו מיד נישט מעהר ארנאלד? אזוי ביזטו
פון געדען בונד פרוי, איך שווער עס דיר!

ארנאלד: אה חנה'לע, דו ביזט א געטין! חנה'לע וואס ואל איך טהון?

חנה'לע: הערצענדיגעלעכטער ארנאלד! טהו נאר דאס וואס דיר גליק
פערשאפען ואל און צופריעדענהייט. נאר איינס מיין געליעבטער, דו
ווייסט איך, ווער פאלד מוטער, ואל דען מיין עהרליך קינד
אונשוילדיגער ווייזע פון דער גאנצער וועלט געמאדעלט ווערען.

ארנאלד: אלעמעכטיגער גאט! איז עס וואהר?

חנה'לע: יא עס איז וואהר!

ארנאלד: חנה'לע לייקען עס.

חנה'לע: איך קען נישט!

ארנאלד: אונגליקליכע, לייקען עס נאג איך!

חנה'לע: דארף אויך די געעצליכע פרוי, איהר קינד פערליימען?

ארנאלד: אונגליקליכע לייקען עס, אבער איך ערמארדע דיר.

חנה'לע: איך קען נישט.

ארנאלד: גאט, איך ווער וואהמיניג!

חנה'לע: מיין מאן!

ארנאלד: שווייג אונגליקליכע! יעצט קען איך דיר גוט, מינע עלטערן
האבען רעכט! דאדורך האסטו מיד געצוואונגען דיר פאר מינע
פרוי צו מאכען, אום אויף מינע רעכנונג אלע שאנדטהאטען אויסאבען
צו קענען? דו האסט מיד געליעבט ווייל איך בין געווען דיין שקלאונע.
און פערטיג אויף דיין וואונש די גאנצע וועלט צו ערמארדען, אבער
אונטער מיין רינקען האסטו מיד אויסגעלאכט און בעטראגען!...

חנה'לע: אלעמעכטיגער גאט!

ארנאלד: יעצט קומסטו און ווילסט מיד צום פאטער מאכען פון איין
קינד, וועלכעס וועט נאר נישט מיר געהערען.

הנה'לע: איך ערשטיקע.

ארנאלד: דו האסט עס שלעכט קאלקולירט, דער פלאן איז דיר נישט געוויינטען, נישט געוויינטען.

הנה'לע: מאד און טויט ערפילט יעצט אין מיין פערזאנלעכעם הערץ, אונגענישט, בעסער וואלסט דו מיך טויט געשלאגען, בעפאר מיך אזוי צו בעליידיגען. — גייסט פון מיין פערשטאנדענער מוטער! ווי דו מיין עדות! אה הימל! נעהם דיר אהן פאר דער אונגליקליכער יתומה שיקע דונער און בליץ צו פערניכטען דיעזען שענדליכען פערפיהרער, שוידקע, אונגענישט, באגרייט (הייבט די הענט און לאזט זיי פאלען) איך קאן נישט, איך קאן נישט אויפהייבען מיין הענט איבער מיין הער, איבער דעם פאטער פון מיין קינד, איך קאן נישט אויפטרעטען געגען דעם מאן, וועלכען איך האב פאר גאט טריי געשווארען... פערצייהע מיר ארנאלד!... אה נא!... דו האסט רעכט איך האב עס פערדיענט, פאלשטענדיג פערדיענט, אבער דו ביזט נישט ביין, דיינע ווערטער האבען מיך אביסעל בעליידיגט און איך האב געוואנט... דו פערצייעסט מיר, נישט וואהר? דא גיב איך דיר צוריק דייין ערשטעם געשענק (לעגט אנדער א מעדאליאן אויפ'ן טיש) נעהם אויף צוריק דעם קאסטבארען פרעזענט, וועלכער האט אומגעהילט מיין ארומען קערפער (טהוט אויס דעם מאנטעל) און דא אויף דאס לעצטע דאס טהייערסטע (נימט ארום דעם רינג קישט איהם, לעגט איהם אויפ'ן טיש) יעצט בין איך דיר גאר נישט מעהר שולדיג, נישט וואהר? אויך דו מיין ארנאלד האסט מיר עהרליך געצאהלט, נו, לעב וואהר! האסטו קיין ווארט פאר דער אונגליקליכער עלענדער יתומה?... ח ח ח דו האסט רעכט... (אב). — (ארנאלד געהט צו צום טיש נעמט דאס מעדאליאן, בעטראכט שנעל דאס בילד און וועהרענד הנה ערשיינט ביים פענסטער פאלט ער אין אהנמאכט מיט דעם בילד ביי די ליפען).

פ א ר ה א נ ג

ענדע פונ'ם ערשטען אקט.

צווייטער אקט.

ביי מר. קאהן. — הויכער וואל, הויכער גרונד איין פענסטער אין וועלכען עס וואקסען אריין בלומען, דאנעכען איין דיוואן אויף וועלכען עס וועט ראזא מיט א בלום אין די האנד.

ראזא: ענטפאלטע דיר אונטערדיגע ראזא און קאז דייין ויסער גרוץ מיך פערנעמען מאכען אן אלע מייןע שמערצען, וויינע נישט טהייערע בלום איך בין נישט גליקליכער אלס דו, אויך איך וועלכע פון טאג צו טאג, דעם פוילען נאמען הערפסט וועלען מיר ביידע נישט ערלעבען... דאך ביזטו גליקליכער אלס איך, דייין פרייהייט דער ווירד שנעל צוריקקעהרען, אבער איך? אכט נאחר, אכט לאנגע שרעקליכע נאחר (ויפצט) אה ארנאלד!

(אויפטויט מר. קאהן)

קאהן: ראזא מיין קינד!

ראזא: פאטער! (פאלט אויף זיין ברוסט).

קאהן: אונגליקליכעם קינד וואס ווילסטו? רעד דאך איינמאל ווילסטו דען דעם פיינעם הערן ליליענטהאל צווינגען דיר צו לעבען? וואו איז דען דייין אייגענליכע? וואו איז דען דייין פרויענשטאלץ?

ראזא: שטאלץ? ווי קאן מען שטאלץ זיין ווען דאס הארץ איז געבראכען? קאהן: זעה מיין קינד איך וועל דיר נישט קרענקען, אבער גלויב עס מיר, גלויב עס דיינען פאטער, דאס דו וועסט עס פערזייען, דייין אויפ-פיהרונג מאכט מיך קראנק און שוואך, איך פיהל דאס מייןע קרעפטע פערלאזען מיך, און פאלד וועט מיך דער טויט מיט דיינער גאטעלי-גען מוטער פערזייענען.

ראזא: פאטער!

קאהן: האסטו דען ניעמאלס דאראן געדאכט? דא מיין קינד דאן וועסטו בלייבען עלענדיג, אליין אין דער גאנצער וועלט.

ראזא: האלט איין פאטער! דו צערבראכסט מיר מיין הארץ, וואס וואל איך טהון? וואס וואל איך טהון?

קאהן: פאלג דיין פאטער און וועסטו זעהען דאס דו וועסט נאך גליקליך זיין! איך וועל אלע אונזערע הייזער פערקויפן, מיר וועלען א וועקזאהרען נאך אייראפא, דארט וועסטו דו דיר ער האלען און דינע יוגענד וועט וויעדער אויפבליהען ווי אמאהל אין דער גליקליכע צייט.

ראזא: ווידער אויפבליהען? אבנאחאל דער הערבסט ריקט אן?

קאהן: וואס מיינסטו מיין קינד?

ראזא: (ווייט איהם איהר בלוז) וועסטו לעבער פאטער? וי וועלסטו וי מוז וועלסטו.

קאהן: נו? ווילסטו דען אויך אזוי האפנונגסלאז פערנוועלקען? אכט יאהר איז וייט דו ביזט מיט ארנאלד פערלאבט, און ער דענקט נישט אמאהל דיר צו הייראטען. הער מיין קינד! דא מוז איין שרעקליך געהיימניש אדער איין שרעקליכע לעבעסאינטריגע פערקניפסט זיין פון וועלכעס דו ווירסט צום אפפער פאלען, דאך מעהר קאן איך נישט רעדען, איך האב גענוג געזאגט, טהו ווי דו ווילסט, און נאט ואל דיר העלפען. (אב).

ראזא: פאטער! (וי בלייבט ביי דער טהיר שטעהן) אונגליקליכער פאטער! איך ווייס וואס עס געהט פאר אין דיין הארץ, איך פיהל וויפיעל דו ליידעסט, איך וויל צו דיין, ווי אויך צו מיין ליידען איין ענדע מאכען. (וי געהט ארויס פון בווען איין פראשעק) דאס איז דאס איינציגע און בעסטע מיטעל אום פון דיענען ליידען אויף איינמאהל בעפרייעט צו ווערען (וי שיט דעם פראשעק אין א גלאז וואסער) איך בין פעסט ענטפערשאסען. דער פאטער וועט איין קורצע צייט וויינען אדער נאכהער וועט ער אן אלעם פערנעסען, לעב וואהל פאטער! פערצייהע דיין אונגליקליכעם קינד. (וי וויל עס אויסטרינקען).

(עס ערשיינט וואפארט ליזא קלאפ).

ליזא: גוט מארגען מום קאהן, נאט וואל איך בענשען.

ראזא: (ערשרעקט, לאזט פאלען דאס גלאז) וואס ווילען וי פון מיר? ווער זענען וי?

ליזא: (אפארט) טאקע אמת, די וועלט זאגט אז די לעבע פערשטעלט די אויגען, איהר דערקענט מיך נישט? מיין נאמען איז ליזא קלאפ און איך דיען ביי מיסטער גליקענטהאר.

ראזא: וואס מאכט מיסטער ארנאלד?

ליזא: ער איז קראנק.

ראזא: מיין נאט! ער איז קראנק?

ליזא: (אפארט) דאס הייסט פערלעכט איבער די אויגען, נו, וואס זשע איז אזא גרויזע אויף דיר ליזא קלאפ? ביזט דו דען נישט פערלעכט? איז דיר דען נישט דיין הערץ צערבראכען? (וויינט) אוי טשאלי, טשאלי! ווארט די וויסטער גרינהארן, איך וועל דיר ווייזען.

ראזא: וואס איז מיט אייך? וואס איז געשעהן?

ליזא: וואס וואל ויין? איך זאג אז אלע מענער טוינען אויף בפרות.

ראזא: אדער וייט נישט אזוי אויפגעקענט.

ליזא: ווי זענען אלע נישט גוט.

ראזא: אדער שרייט דאך נישט אזוי.

ליזא: ווי זענען געמינע לינגערס, אוי, איך וועל ווי ווייזען ווער מיס קלאפ איז, אוי, אונגליקליכע פרויען, שוואכע לעמילעך. (וויינט).

ראזא: מיס ליזא! וועט איהר מיר ענדליך זאגען, נאך וואס איהר זענט צו מיר געקומען?

ליזא: עקסקוז מוז מיס קאהן! איך האב שוין באלד פערנעסען, איך בין געקומען אייך איין זעהר וויכטיגע זאך צו פערטרויען.

ראזא: און?

ליזא: מיס קאהן וייט נישט ביז וואס איין ארים דיענסט מיידעל ערלויבט ויך מיט אייך אזוי צו רעדען, איך בין געקומען צו אייך ווארנען און אייך בעטען איהר ואלט פערנעסען, און ויך פון קאפ ארויסשלאגען די לעבע צו מיסטער ארנאלד!

ראזא: וואס איז דאס פאר א פֿרעכֿהייט? ווער האט עס אייך ערלויבט?
ווי וואגט איהר אייך מיט מיר פון אזוי א נאך צו רעדען?

ליזא: איך ווייס אז איך האב מיר ערלויבט צופיעל. אבער מיין פֿריינד-
שאפט צו איין אונגליקליכער האט מיך רעדצו געצוואונגען! מים
קאהן, איהר נענט אייך נישט מעהר ווי איין שוואכעם פֿרויענציער
וואס וואלט איהר געוואלט ווען א מאן זאל אייך אנאייביגע ליעבע
שווערען, ווען ער זאל אייך אין געהיים הייראטען, אייך צו דער
מוטער פון זיין קינד מאכען, און נאכדעם אייך פֿערשטויסען, וואס
וואלט איהר געוואלט?

ראזא: ווייב! וואס ווילסט דו? איך פֿערשטעה דייך נישט, פון וועמען
האסט דו גערעדט?

ליזא: פון ארנאלד'ס פֿרוי!

ראזא: ווי? ! (חאט זי ביים האל) אונגליקליכע איך ערמארדע דייך.

ליזא: (רייסט זיך אויס) אט האב איך מיך איבערגעשראקען.

ראזא: זיין פֿרוי? ווער איז זי?

ליזא: עס מאכט נישט ווער זי איז! איך ווייס אז זי איז געוועזען איין ארים
אבער איין אונשוולדיגעס מיידעל פול האפנונג און לעבען, אצינד
שמאכט זי אין עלענד און אין ארימקייט מיט איהר קינד, און דאך
שווייגט זי! זי האט איהם אזוי ליעב אז זי וויל איהם קיין שלעכטס
טהון, זי וויל ליעבער אויף איהרע רעכטע פֿערציקטען און שטערבען
פאר הונגער איידער איהם שלעכטס צו טהון, הערט איהר דאס מים
קאהן? איין פֿרוי פֿערציקטעט אויף איהר מאן, ווייל זי האט איהם
ליעב, דאס הייסט איין מוסטער פון עהרליכקייט!

ראזא: גאט! איך ווער פֿערריקט!

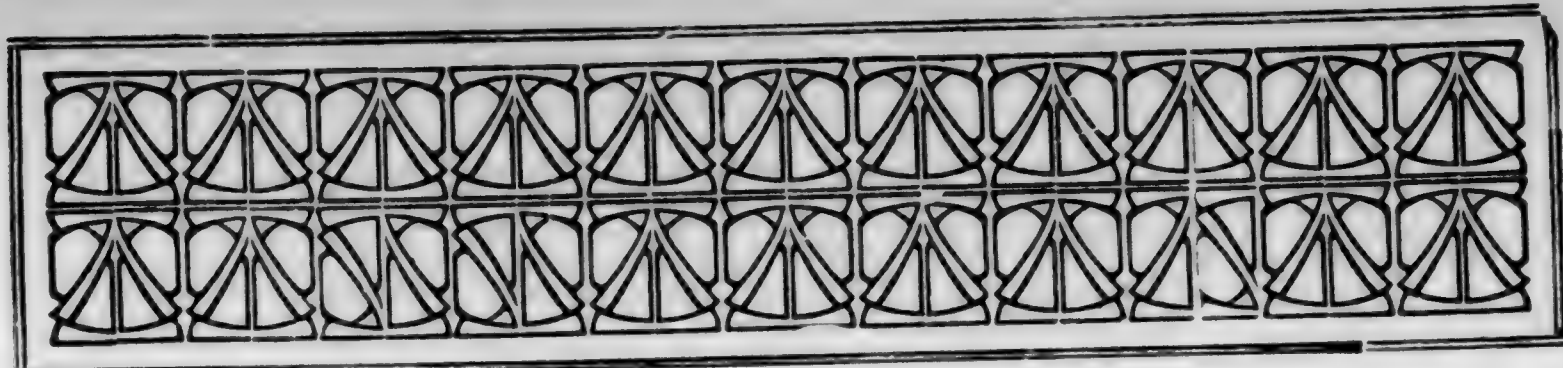
ליזא: און מיינט איהר אפשר אז ער האט זי פֿינד? ער ליעבט זי נאר ווי
א וואהניגער, נאר וויינע עלטערן האבען אויף איהר אלדעס ביז
אויסגערעדט ווייל זיי ווילען ער זאל הייראטען מיט אייך אדער
ריכטיגער געוואלט מיט אייער געלד ווייל די פֿירמא האלט ביים
פֿרעכען, און דארום איז ער נאר ווי פֿערריקט, ער ווייסט נישט צי
זאך ער רעדט דו ערדע פון וויינע אריסטאקראטישע עלטערן, אדער

זיך פון זיי ענטזאנען און געהן צו זיין פֿרוי! נאר ביי אייך אין דער
האנד איז עס די אונגליקליכע צו רעדען, ביי גאט וויט אונט פֿרייליין!
ראזא: אונגליקליכער ארנאלד! אצינד פֿערשטעה איך וויפיעל דו
ליידעסט, נו פאר וואס קלאפט אזוי מיין הערץ? איין פֿרוי פֿער-
ציקטעט אויף איהר אייגענעם מאן ווייל זי ליעבט איהם, דאן מוז דאך
די געליעבטע א נדאי פֿערציקטען! זיין אונגליקליכע אונגעקאנטע איך
וועל דיר נישט זיין גליק רויבען, איך אכזבן וויל דייך אין די ארמע
פון זיין מאן פֿיהרען! דו קאנסט זי, האסט דו געוואלט? גוט דו וועסט
מיך צו איהר פֿיהרען! איך וויל זי געהען, זי טרייסטען, איהר גליק,
וועט לינדערן די וואונדען וועלכע איך טראג וויט אכט נאחר אין מיין
ברוסט, פאטער! איך בין גערעטעט, געה מיין קינד זאג איהר דאס די
אונגליקליכע וועט נאר דאמאלס גליקליך זיין, ווען זי וועט די אונ-
גליקליכע גליקליך געהן (אב).

ליזא: דאס איז רייד (אב).

פערואנדרלונג.

שטראסע. — ליווא אליין.

ליווא: אבער אונזערעם קאן נאר איך, נאר איך ליזא קלאפ, איך וועל מיר מאכען א שם אין אלע פיער עקען דער וועלט, אין מזרח, אין מערב, אין צפון, אין דרום.

I.

אין מזרח אין מערב אין דרום אין צפון
אין אלע פיער עקען דער וועלט
האט איהר שוין געזעהן אזא מויד אונזערופען
ווי איך וואס א יעדען געפאלט
קאן קאכען קאן באקען קאן וואשען קאן שטריקען
קאן אלעס וואס א מאן בענעהרט
קאן אלטע קאן יונגע מיט מיין בליק ענטציקען
איך האב אלעס וואס נאט האט בעשערט
און קריגע איך אמאל א מאן
וואס איז נישט ווי ס'בעדארף צו ווין
אוי וועט ער קריגען
אין מזרח אין מערב אין דרום אין צפון
ער זאל ווין לעבען בערייען
און געדענקען אז איך בין א מויד אונזערופען
וואס לאזט ויך אין דער קאשע נישט שפייזען.

II.

תהי שרה די נראכע איז אויך אונזערופען
א פרוי פון א צוויי הונדערט פונט

וי האט געהאט פיער מענער נאט זאל מיך נישט שטראפען
און איז נאך קיין עיה געווען
און ווי וי האט ויך דעם פינפטען אויסגעוועהלט
האט מיך שוין די נייגער געפלאגט
איך פרעג וי מיין לעבע חיה שרה דערצעהלט
ווי האט איהר די אנדערע פערפאקט
איהר מיינט א נדאי די אנדערע פיער
וואס איך האב געהאט פון פריהער
ווי ליגען
אין מזרח אין מערב אין דרום אין צפון
ווי זאלען ויך פאר אונז שוין מיהען
איך קויף איך קויף פערשטעהט איהר מיך הארטאונגע די קברים
און האב אז דער וועט אויך באלד אהין

III.

אין מזרח אין מערב האב איך מיר ערנווארבען פריינדע
פערעהרער געהר פיעל
ווייל איך האב נאך קיין ראלע פערדארבען
עס איז נאנץ ענאל וואס איך שפיעל
זעהט איהר מיך מיט דעמזעלבען הומאר אין פליים
א יעדעס מאל ווען איך פאר איך ערשיין
דען דאס אלליין האט גענוג בעווייז
דען איך הער די שטימע דארט שרייען
נו אין פון וואנען קומען
דען די געוויסע שטימען
פון מזרח אין מערב אין דרום אין צפון
האב איך מיינע פריינד דערקענט
ווייל אין מזרח אין מערב האט קיינער געשלאפען
און קליאטשען מיר שטארק מיט די הענד.

(אייפטריט שאל י.)

ליווא: הוריי פאר אלע פרויען.
משאלי: הוריי פאר אלע מענער, הוריי פאר אלע ווענטעלמענער.

ליזא : ווער וואלט עס דווע בעטרינער צו פערמיידנען ? נעכער מיט דיעס
ביינע שרעקטע מענער.

מישאלי : נעכער מיט די פאלשע קעטן.

ליזא : אלע פרויען לאמער ויך מאכען איין האנד.

מישאלי : אלע מענער לאמער ויך מאכען צוויי הענד.

ליזא : לאמער ווי אוסדראפען די אויגען !

מישאלי : לאמער ווי אפשניידען די צינגען.

ליזא : איהר זענט אלע ליגנער.

מישאלי : און איהר בעטריענט אונז אויטער די פלייצעס.

ליזא : איהר צעברעכט אונז די הערצער.

מישאלי : און איהר פערדרעהט אונז די קעפ.

ליזא : איהר שלאגט אונז.

מישאלי : און איהר דראפעט אונז.

ליזא : מיר זענען אייערע דיענסטען.

מישאלי : און מיר ארבייטען פאר אייך ווי די עולען.

ליזא : שווייג נאך אייך !

מישאלי : שטיל נאל ווין !

ליזא : ברענג מיך נישט אין פעס !

מישאלי : ווי נישט קיין עוות פנים !

ליזא : האלט דאס מויל !

מישאלי : טרעפען נאל דו א קויל !

ליזא : (ביי) מישאלי :
מישאלי : ליזא :
ביי

ליזא : ווען וועלען מיר ביידע חתונה האבען ?

מישאלי : מופ ואלקסטו ווערען האט איהר געזעהן איין אויגלייך ? אבער אלע

מיידען וואס ווערען אלט, ווערען גערונען און שרייען אלע אויף
די ציידן. ואנושע אז די ווילסט חתונה האבען, אלרייט ! סאנויסא
א קבצן, מיר וועלען אייה ביידע שטארקען פאר הונגער, סיוועט
אזש קנאקען !

ליזא : איך וויל אבער שוין.

מישאלי : שוין שפיעל אויף א חתונה !

מישאלי : ווילסטו חתונה האבען ליזא קלאפ.

ליזא : איך וויל, איך וויל, איך וויל, מוהו מיר עפים.

מישאלי : פערדרעהען וועסטו דיר דעם קאפ.

ליזא : וויל איך וויל איך דוקא שוין שוין שוין.

מישאלי : צוויי דליתים האבען חתונה אהן א פעני אהן א סענט.

ליזא : און צוויי מתים געהען מאנצען מיט ליידנע פיער הענד.

מישאלי : וואס וועט נאכסטו ?

ליזא : איך וויל, איך וויל, איך וויל.

מישאלי : שלימול וואוהין קריכסטו ?

ליזא : איך וויל, איך וויל איך וויל.

מישאלי : ווילסטו חתונה האבען א. ו. ו. (ביי שוין).

מישאלי : נאך דער חתונה דארף מען צאהלען מיטהע.

ליזא : וואסוועט געהט מיך אן.

מישאלי : און דעם העקער, און קלייטער, און גלאט אזוי א פרוטה.

ליזא : וואסוועט געהט מיך אן.

מישאלי : און אז מען צאהלט קיין מיטהע ווארפט מען פון דער דירה ארויס.

ליזא : וואסוועט געהט מיך אן.

מישאלי : וואס וואס.

ליזא : ווער וואס.

מישאלי : וואס וואס.

ליזא : ויך איך מיר איין אנדערע דירה ארויס.

טשארי: געהערט... און אז נאט בענשט אונז צום יאהר מיט א קינד.
 ליזא: וויל איך דוקא דוקא ווער צוועצט.
 טשארי: און פון יאהר צום יאהר ווערט אזוי מיר נישט דיר נישט
 א האלב טיץ געשווינד.
 ליזא: וויל איך דוקא דוקא ווער צו שפרינגען
 הערסט טשאלי.
 טשאלי: יא עס וועט ארויס א טשאלי און א חאלי.
 און א גרחה און א ברוד.
 און א יוליק, און א שויליק.
 און א גרמיליק, און א שמואליק.
 עס וועט דיר אונש פינקטער ווערען אין די אויגען.
 איך וויל וויסען יא יא, ניין ניין.
 ווילסטו חתונה האבען ליזא קלאפ... (ביז שוין — ביידע אב).

פערואנדלונג.

(צימער ביי לעוויונזאהן). — אויפטריט מאקס.

מאקס: שטיי ניין און צעקמיג, קיין צייכען פון ארמוטה, און דאך ווייסט
 ניעמאנד וויפיעל מ'רעדען עס ווערט אונטער די פיער ווענד טעגליך
 פערנאסען. ביי נאט, מיר רייסט דאס הערץ מיט די אונגליקליכע
 אבער איין ווינדער, ווי איז דאס קינד? (ועצט זיך ביים טיש).

(אויפטריט קינד).

קינד: (פערשטעלט מאקס'ן די אויגען) מ'רעדט.

מאקס: חנה'לע.

קינד: ניין!

מאקס: ארגאלד?

קינד: ניין.

מאקס: הער.

קינד: געטראפען, ח ח ח געטראפען. (מאקס נעמט דאס קינד אויף די שוים).

(אויפטריט לעוויונזאהן).

מאקס: (קישט דאס קינד). ח ח ח דו ליעבעס קינד, אה נוט מארגען הערר
 לעווענזאהן ענטשולדיגט איך האב אייך נישט בעמערקט.

לעווענזאהן: עס מאכט נישט אויס, שטערט אייך נישט וועגען מיר.

מאקס: נא ווי געהט עס אייך אלטער פריינד?

לעווענזאהן: איך מיינ אז מען קוקט מיר אהן דארף מען שוין אפילו

נישט פרעגען ווי אזוי מיר געהט, נאר וואס זאל מען טהון? מען

מיטשעט זיך, מען ארבייט צו ביסלעך, עס איז נישט נוט.

מאקס: ווי איז חנה'לע?

לעווענזאהן: א וואס געמאכטען אריינגעפארן אין קעסטל, וואס
דען וואס ווי געבן טהון? ווי האלט אין איין שרייבען מאג אוי ווי
נאכט, אוי ווי די וואנד ענפערט אוי ענפערט מען איהר, עס נאט
איין א שטעק טאכאק פאר דער היינטיגער וועלט.

מאקס: איז ווי שוין לאנג א וועק?

לעווענזאהן: איין בין אויפגעשטאנען האב איין ווי שוין נישט געטראפן
מיר דאכט ווי אז וועגער פון מיר קאן שוין קיין מענטש שלאפען און
בפרט א יונגער מענטש. און ווי? איי איי טא מן הסתם איז נאט
גערעכט. אז איהר וועט אוי נוט ויין אביסעל אויסווארשטען וועט ווי
מן הסתם באלד קומען. הערשעלי ואלסט נישט אונעקגען ביו
די מאמע וועט קומען, עס איז שוין שפעט, איין מוז געהן אין שוהר
אריין דאוויגען.

הינד: יא ווידעניו געה אין שוהר אריין בעט נאט פאר דיר, פאר מיר,
אויך פאר די מאמא און פארן פאפא.

לעווענזאהן: פארן פאפא אויך? ... אוי מיין ארים שפעטעלע, פארן פאפא
אויך. טא לאז ויין אוי.

הינד: ווידעניו דו מאכסט איין עבירה.

לעווענזאהן: פאר וואס מיין קינד.

הינד: דו וואגסט דאך אז מען וויינט א סך טהומט מען איין עבירה פאר
נאט, און ווען די מאמא וויינט וואגסט אז נאט וועט העלפען.

לעווענזאהן: יא יא מיין קינד, נאט וועט העלפען, נאט וואס אלע
העלפען. (וויינט, אב.)

הינד: אנקעל!

מאקס: נון?

הינד: א אנקעל דו האסט אויך געוויינט?

מאקס: (פערשטעלט זיך דאס פנים) אה ניין, איין וועל נישט טהון איין עבירה
פאר נאט (נעמט דאס קינד אויף די שוים) ווי צעברעכען מיין הערץ.

הינד: אנקעל! פאר וואס איז דער ווידעניו און מיין מאמא אוי טרויריג?

מאקס: דוין מאמא איז טרויריג?

הינד: אה יעס, פיעל מאהל געה איין ווי אוי שטארק וויינען. אבער ווי וויל
מיר נאר נישט דערצעהלען.

מאקס: וואהרשיינליך דארפסטו נישט וויסען.

הינד: אנקעל!

מאקס: נון?

הינד: פאר וואס קומט פאפא אוי וועלטען צו אונז און וועט ער געהט
אונזעך וויינט די מאמא אוי שטארק.

מאקס: ביי נאט! איין ערשטיקע.

הינד: וואס איז דיר אנקעל?

מאקס: נאר נישט, נאר נישט.

הינד: אנקעל!

מאקס: נון?

הינד: פאר וואס וואהנט דער פאפא נישט מיט אונז צוואנצען אוי ווי
ליינעס פאפא?

מאקס: ווייל... לויף ארויפער און ברענג מיר א צייטונג.

הינד: אקלרייט, גיב געלד! (אב.)

מאקס: אה שרעקליך! שרעקליך! ווארום קלאפט מיר אוי שרעקליך
מיין הערץ? מאקס: וואס איז מיט דיר? דוין הערץ האט אנגעהויבען
עפעס וועלטענעס צו פיהלען, ניין ניין עס איז נאר מיטלייד! עס דארף
דאך אויך נישט עפעס אנדערש ויין עס איז נאר מיטלייד. (בלויבט ויצען).

(אויפטריט ארנאלד.)

ארנאלד: (אונטער איהם) דו ביזט דא אליין? און אוי פערלויבען אין
געדאנקען.

מאקס: איין קלער נאך איבער דריי פראגען וועלכע איין קינד האט מיר
געשטעלט און בין נישט אים שטאנד דיענעלכע צו בעאנטווארטען.
אפשר ביזט דו עס אים שטאנד מיין ברודער?

ארנאלד: א וואס נארישע קינדישע פראגען, לאז מיר הערען!

מאקס: הערי האט מיר געפרעגט...

ארנאלד: לאז געמאך! נישט אציר, אונזעך מיט דיענע דומהייטען.

מאָרס: דו מיינטסט? אַה אַרנאלד מיין ברודער! אַכט יאָהר איז פאַרביסער.
אַכט לאַנגע שרעקליכע יאָהרען, אַ צייט אין וועלכער דו ביזט געווען
אײַם שטאנד ויך צו איבערצייגען ווי שטיל אַרדענטליך און טריי
דינע פרוי איז דיר און דאך בלייבט דיין הערץ אזוי קאלט ווי
מאַרמאַר! אַרנאלד שררינערע דײַך אין דער צייט ווען דו פלעגסט
מיך בעטען דיר צו פערשאפען די מינדעסטע געלעגנהייט מיט
חנה'לע צו רעדען.

אַרנאלד: איך בין דאמאלס געווען וואהניניג!

מאָרס: אַרנאלד ברודער וואו איז די גערעכטיגקייט?

אַרנאלד: איך האב געהאן דאס וואס רעכט איז.

מאָרס: דאס הייסט רעכט דאס אין א צייט פון אַכט יאָהר האסט דו די
קוים אַכט אָדער צעהן מאל בעווכט? הייסט דאס רעכט ווען דו
האסט נאך צו דעם טהייערען קינד נישט איין מאל איין פריינדליכעם
ווארט גערעדט? און הייסט דאס רעכט ווען דו האסט דײַך נאך נישט
געפרעגט וואס טהוט די אונגליקליכע, אום ויך און דאס קינד צו
שרייערען.

אַרנאלד: איך האב איהר יעדעס מאל געלד צוריקגעלאזט.

מאָרס: נישט אמאל גענוג אויף קוילען און נאכט פאר דער צייט.

אַרנאלד: איך וועל איהר דאס לעצטע געלד אונטענקענען און וי נאל
אונטעקפאהרען, דאמיט איך זאל וי ווי אויך דאס קינד קיינמאל נישט
זעהען, דו הערסט מאָרס? קיינמאל! וי וועלכע איז די אורזאכע פון
מיין אונגליק!

מאָרס: דאס וועט וי נישט טהון.

אַרנאלד: ווי?

מאָרס: איך וועל עס נישט צולאזען.

אַרנאלד: דו? מיט וועלכעם רעכט?

מאָרס: מיט דעם רעכט וועלכעם עס קאן דײַך געהען דערינענער
וועלכער האט וי מיט איהר קינד די נאנצע צייט געשיצט, אָבנאָהר
עס איז דיין פּפליכט! אַה ניין חנה'לע וועט געוואַרק גע
פערלאזען.

אַרנאלד: איך זאג וי וועט!

מאָרס: געמאלס!

אַרנאלד: וי מוז!

מאָרס: דו קאנסט וי צו דעם נישט צווינגען, וי קאן אויך אַהן דיין הילף
וײַך און דאס קינד שררינערען.

אַרנאלד: און ווער איז עס דער עלענאנטער מאנאליער, דער ויך ווענען
איהר אזוי פיעל אינטערעסירען טהוט?

מאָרס: איך.

אַרנאלד: מאָרס, איך מוז הייראטען מיט געלד אום אונטער נאמען צו
רעטען, חנה'לע מוז אונזעק און מיין פערנאנטענדייט מוז בעגראבען אין
געהיימניס בלייבען, נח ביזטו נאך אימער דאנענען?

מאָרס: יא!

אַרנאלד: וואהניניגער!...

מאָרס: ניין ברודער, נישט וואהניניג, גראדע יעצט ווען חנה'לע דארף
אין קאן קיין הילף פון דיר שרונארטען, גראדע יעצט וועל איך
וי נישט פערלאזען, אַה מיין ברודער! דײַך האבען אונטערע עלטערן
ערצויגען אלס איין אריסטאקראט, געשעפטסמאן, מיך דאנענען
אלס אַרבייטער און אויפגעהער אין וייער פאבריק, איך בין
יונג, געוונד און קאן אַרבייטען און פערדינענען, און ביי נאט! דען
לעצטען, עהרליך און שוועהר פערדינענען סענט וועל איך שטעמס
פערנוענרען די פרוי צו שטיצען, וועלכע איז פאם שיקנאל
פערדאמט, דורך מיין ברודער עוויג עלענד און אונגליקליך צו ויין.

אַרנאלד: דו ביזט איין שווערמער.

מאָרס: איין שווערמער אָבער קיין געוויסענסלאזער.

אַרנאלד: געוויסענסלאז? אונגליקליכער! וועלכע געוויסען זאל איך
פאלגען? צו דיענעניגע וועלכע הייסען מיך די פרוי אנטרענען?
אָדער דיענעניגע וועלכע שרייען צו מיר, רעטע דיין פאטער, רעטע
דיין שוואכע קראנקע מוטער, איך בין וייער איינציגע שטיצע און בין
פערפליכטעט מיך פאר וייערענטווענען צו אָפּפערן, מאָרס! וועסטו

דען קענען צוועהן ווי מען וועט דעם אלטען עהרענוועהרעטען קויפמאן
 שיכפפען און בעלידיגען וועסטו דען קענען צוועהן ווי מען וועט אויף
 איהם אין אלע שטראסען אנווייזען, דארט געהט דער שטענדיקער
 באנקראטניק? וועסטו דען קענען צוועהן, דאס אין דעם הויז אין
 וועלכען מיר זענען געבוירען און יעדעס ווינקאלע וועלכעס איז ביי
 אינו איין הייליג אנדענקען געווארען, זאל געהערען צו איין פרעמדען?
 מאקס, האלט מיך נישט פאר אזוי געוויסענסלאז, איך לידע פיעל,
 געהר פיעל, אבער איך מוז הייראטען מיט געלד, אכט נאך לאנג
 האב איך די האכצייט פערשאפען, נאך איין הערץ האט ראביי
 געבליט, אונגליקליכע ראוא! איהר קאן איך נור מיין נאמען געבען
 אבער נישט מיין הערץ, אבער עס מוז געשעהן, איך מוז מיך אפגען
 ווענען די עהרע פון אונזערע עלטערן צו רעטען.

מאקס: אין חנה'לע זאל אונזעק? ניין איך קען נישט, איך קען נישט.

ארנאלד: וואס איז מיט דיר מאקס? רעד, מאקס! א שרעקליכער
 געדאנק דורכלויפט מינע גליעדער, דאס בלוט ערפריהרט אין
 מינע אדערן, נאט! ווערע דאס מעגליך? זאל איך עס גלויבען?

מאקס: זאה!

ארנאלד: שרעקליך, שוידערהאפט, אונגעהערט!

מאקס: נישט וויסענד, נישט געהערט, נישט בעגרייפענד, ווי אזוי און ווען
 האבען ויך דיעזע געפיהלע אין דיעזער ברוסט ערוועקט, איהרע
 טרויריגע ליידען, דעם שרעקליכען קאמפף וואס וי האט אזוי
 העלדיש ערטראנען, מאכט וי אין מינע אוינען צו איין הייליגע
 מערטיגערין, ערשט מיט א נאך צוריק האב איך אנגעהויבען צו
 בעגרייפען אז דאס אלעס וואס בעוועגט מיך אזוי שטארק, איז קיין
 מיטלייד, נור ליעבע.

ארנאלד: אה נאט!

מאקס: וויפיעל האב איך געשטריטען מיט דיעזע געפיהלע, אין די
 שרעקליכע שטונדען פון פערצווייפלונג האב איך געוואלט איין
 ענדע מאכען צו מיין עלענדען ראויין, פלעגליך אבער איז פאר מיר
 ערשינען דאס געטליכע בילד פון דעם אונשוידליגען קינד, און דאס

מאךד געוועהר איז אויס מיין ערשטארטער האנד אויף דעם באדען
 געפאלען (קניעט) ארנאלד! שימפף מיך, אה ברודער ברודער (שלוכצט).

ארנאלד: (איראניש) וי איז געווען דיין מעטרעסע.

מאקס: (וויילד) הא! ארנאלד! וואס האסטו געוואנט? נאט איך ווער
 פערדיקט, אונגליקליכער! מיין ליעבע צו איהר איז די ריינקסטע און
 געטליכסטע אין דער וועלט, דו ביזט דער ערשטער וועלכען איך
 האב דאס געהיימניס פערטרויט, ארנאלד, איך שווער דיר ביי
 אונזער ברודער-ליעבע דאס חנה'לע ווייסט נישט אפאר פון דיעזע
 וואהניניגע ליעבע.

ארנאלד: פערלאז מיך.

מאקס: ארנאלד!

ארנאלד: פערלאז מיך.

מאקס: דער מיך אויס!

ארנאלד: גענוג! דו ניקטסווינדליכער, דארום האסטו מיך פאסט מיט
 טרעהרען אין די אוינען געביטען איך זאל די פערווארפענע מיין
 נאמען געבען אום דאן... (באלט פויסט).

מאקס: טהו דאס, פערבלענדעטער אייפערזיכטיגער נאר, אבער וואג
 נישט מעהר צו בעלידיגען און ערנידעריגען דיעזע פרוי וועלכע דו
 האסט פערפיהרט און איהר לעבען פערניפטעט, חנה'לע ווייסט פון
 גאר נישט, חנה'לע איז אונשוולדיג, און ווי היים איך ליעב וי!
 ארויסרייסען וועל איך וי אויס מיין הערץ, אבער מאך איין ענדע צו
 איהר ליידען, און גיב דיין קינד איין עהרליכען נאמען, ארנאלד!
 יעצט ווען דו ווייסט שוין מיין שרעקליך געהיימניס ביטע איך דיר
 מאך וי צו דיין געזעצליכע פרוי און איך וועל אונזעק אין דער ווייטע
 וועלט אום דיין פערדאכט צו ערשטיקען, נון קאנסטו דען איין
 גרעסער אפפער פון מיר פערלאנגען? נישט וואהר ארנאלד, דו
 וועסט עס טהון? דו מוזט עס טהון!

ארנאלד: גענוג! קיין מאראל מעהר, פערלאז מיך!

מאקס: וואס ווייססטו טהון?

ארנאלד: דאס איז נישט דיין ואך, צום לעצטען מאל, געה!

מאכס: ארנאלד! איך זעה דו האסט עפּים בייז פאר, און ואל בעהיטע גאט, די אונגליקליכע עפּים בייז אין מיין אפּווענענהייט געשעהן, דאן בין איך נישט פּעראנטווארטליך וואס איך וועל אין מיין פּער-צווייפלונג טהון (ער וויל צו איהם צוגעהן) נון געלאסען! דו זעהסט דאך מיין עלטערער ברודער דאס איך פאלג, איך געה, ארנאלד!

ארנאלד: ארויס!

מאכס: אַלרײַט! איך געה, איך געה, איך געה (אב).

ארנאלד: שאנדע, אונגעהערטע שאנדע! וי מוז, וי וועט, וי ואל פאהרען (קלאפט אין טיש) איך וויל עס אזוי וי מוז פאהרען (ערבליקט א ברעף) וואס איז דאס? מיין ברודערס האנדשריפט? אדרעסירט צו חנה'לע (לעזט) טהייערע חנה'לע, איך בין געהר בעשעפטיגט, און צווייטענס דענק איך דאס מינע עלטערן שעפּען פּערדאכט דאס איך בעווך אייך אזוי אפּט, איך שיק אייך 25 דאללאר, דאס וועט גענוג זיין ביז איך וועל קומען און נאך דיעזע וואך געוויס, גריעסע אייך, דעם פאטער און ה. אייער מאכס, און דער ניקטסווינדליכער האט געשווארען דאס ער האט קיין ווארט צו איהר געקענט, אה, פּעראמא, שטענדיכער פּעראמא!

(אויפטריט קינד מיט א צייטונג).

קינד: אַנקער, דא איז די צייטונג.

ארנאלד: פארט, פארט פון מינע אויגען.

קינד: (ערשראקען) מאמא מאמא! (אב).

(אויפטריט חנה'לע).

חנה'לע: ארנאלד!

ארנאלד: הא? דו ביזט דא? געהר נישט איך האב שוין מיט אונגעדולד דיר געווארט, איך האב מיט דיר געקומט, געהר געקומט צו רעדען.

חנה'לע: דיין בליק ארנאלד איז ווילד, דו זעהסט שרעקליך אויס, בערוהיג דיר צוגערשט.

ארנאלד: זיין! איך קאן מיר נישט בערוהיגען אזוי לאנג דו ביזט דא, אפּער היינט ואל עס אויפגעשפּיעלט ווערען, גענוג, דו מוזט דיר פון

מיר ענטזאנען, דו הערסט? דו מוזט אונעק, אונעק, דאמיט איך ואל דיר נישט מעהר זעהן.

חנה'לע: מיט וועלכעם רעכט פּערלאנגסט דו עס פון מיר?

ארנאלד: מיט דעם רעכט פון אזוי איינעם וועמענס יונגער דו האסט צעטרעטען און פּערנוויסט.

חנה'לע: דיין יונגער האב איך צעטרעטען? איך? אה וועה! נה וואס ואל איך זאגען? דאך זיין, איך וועל נישט קלאגען, איך בין שוין מיט דעם געוואהנט, און ווען איך ואל זאגן פּערזוכען צו וויינען אזוי מוז איך וויינען מיט בלוט, ווייל טרעהרען האב איך נישט מעהר, אין די לאנגע איינזאמע און פינסטערע נעכט, אפּער מיין בינדס ווינעלע געביינט האט זיך די קוועלע פון טרעהרען ערשעפּט, איך בין שוין רוהיג, אלזא וואס בעפעהלט דער הער לייליענטהאל.

ארנאלד: מיין ענטשלוס איז בעסט, דו מוזט פאהרען.

חנה'לע: עס טהוט מיר געהר לייד, אפּער איך בלייב דא.

ארנאלד: נה, אזוי וועל איך דיר צווינגען.

חנה'לע: צווינגען? פאר וואס? שטעה איך דען דיר אים ווע? איז עס דען נישט גענוג בענויז דאס אכט לאנגע שרעקליכע יאהר זענען פּערפלאסען וייט מיין גליקליכען הייראט און איך האב עס פאר געמאכטען ענטדעקט? איך ווייס די פּערהעלטניסע צווינגען דיר פאר איין אנדערע זיך צו אפּפּערן, איך האב נאר נישט דאגעגען, אפּער אונעקפאהרען? געמאלס! איין וואונש בעניצט נאך מיין געבראכען הערן, דאס איז, דיר מיט מיין קינד ביי דער האנד געפיהרט צו טרויאונג צו בעגלייטען, דיר גראדע אין די אויגען קוקען ווי דו וועסט איהר ביים אלטאר אייביגע טרייע שווערען, דאן וועל איך צופרידען אונעקגען, נון מיין הער, איז עס צופיעל פּערלאנגט? קענט איהר מיר דאס גליק אויך נישט געוועהרען? אה ארנאלד! זעהסטו דען נישט ווי מיין הערץ איז געבראכען? איך פיהל דאס איין שרעקליכע שווינדלונג פּעראצעהרט מיין ברוסט, לאנג וועל איך נישט מעהר לעבען, אפּער מיין קינד, מיין אונגליקליך קינד, וואס ואל דארויס ווערען? אכט יאהר וייט איך האב עס אויף דער וועלט

געברענגט, עס איז אזוי שעהן, אזוי בליהענדיג, אבער ליידער וועט עס
אויך מיט יעדען טאג מעהר פון דער מוטערס קראנקהייט אנגעריפען.
האסטו עס אמאל געטראכט? האסטו עס אמאל ווי א פאטער צו
דיין ברוסט געדריקט? ביזע צונגע האבען מיר פערליימדעט,
שווארצע פינגערע אייפערעכט האבען ווי אין דיר איינגעפליעסט,
ארגאלד! קאן מען דען אזוי פיעל ליידען ווען מען לייעט נישט?
ארגאלד וואס זאל איך טהון, איך האב דיר איםער ביו צום וואהנין
געלייגט, אה איך אונגליקליכע! איך לייע דיר נאך, טעקטע מיר
ארגאלד ווען מיר לייעט איז צו דיר איין פערברעכען!

ארגאלד! געלייגט! און די נאנצע צייט געווען פון איין ליעהאכער
אקצעסטיערט!

הנה'לע: ליעהאכער? איך?

ארגאלד! איין וועלכער האט דיר נאך געלויבט מיט גרויסע סומען.
אונגליקליכע! וואס מעהר דו רעדסט צו מיר דעסטא מעהר זעה איך
דאך ווי פאלש און געוונקען דו ביזט, האב איך דען נישט קיין
לעבעדיגע געווייזע? מיט מיר אייגענען ברודער האסטו דאך שטענדיג
געטרייעט, הינטער מיר ריקען ביסטו געווען ויין מעטריעסע.

הנה'לע: שווייג דו עלענדער שופט (ניט איהם א פאטש).

ארגאלד! אייבואוויך דער נאטור, בולערין.

(אויפטריט קינד).

קינד: אה פאפא, שלאג נישט די מאמא!

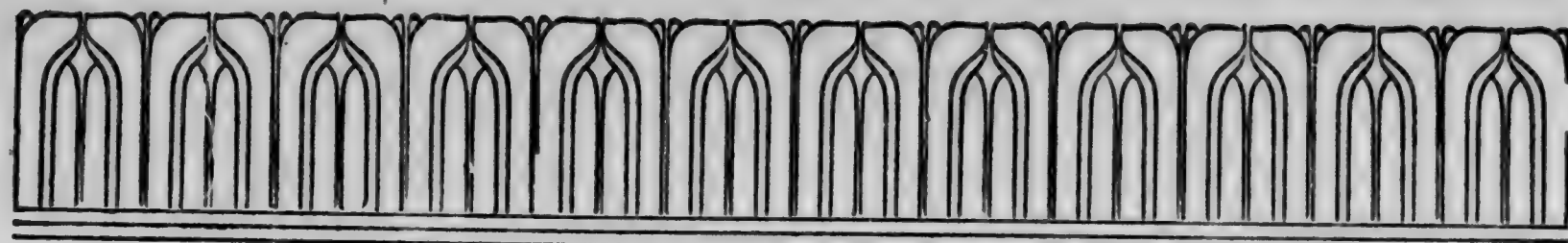
ארגאלד! פארט פון מיר, פארט פון מייע אויגען!

(אויפטריט מאקס).

מאקס: ארגאלד! (פאזיציאן).

(פ א ר א נ ג.)

(ענדע פונ'ם צווייטען אקט).

דריטער אקט.

(צויטער ביי לעווענזאהן, נאכט).

לעווענזאהן: שוין זעהר שפעט, שוין צייט אפצורעכטען קצות (וואשט ויך
די הענט און ווישט ויך אב אין האנדטויך).

הערשעלע: וויידעניו!

לעווענזאהן: שלאף שלאף, מיר ארעם שעפעלע, שלאף מיר טהייער
קינד און פלאכים פונ'ם הימל זאלען וואכען אבער דיר! (ווייל צוגעהן
לערנען).

הערשעלע: (נאך דעם אלטענס איסקוקען ערשט) וויידעניו!

לעווענזאהן: וואס איז מיר קינד, ווי בלייב, ווי אפגעצעהרט ער זעהט
אויס, ער אטהעמט אזוי שווער, און דאס קעפעלע ברענט, ניין, ניין
דאס וועט נישט געשעהן, נאט איז נישט אזוי שלעכט, וועסטו דען
קענען צוועהן אז אזא אלטער פערפוילטער פערוואנעטער בויס
זאל איבערלעבען דאס יונגע בליהענדיגע צווייגעלע? ניין, ניין דו וועסט
עס נישט טהון, ניין גוטער נאטעניו דו וועסט עס נישט, דו וועסט
עס נישט טהון (וויינט).

הערשעלע: וויידעניו!

לעווענזאהן: וואס איז מיר קינד?

הערשערע: וואס האסטו אזוי שטארק געוויינט?

לעווענזאהן: ... ניין, ניין מיר קינד, דאס האט געוויינט דער וויינט אין
דרויסען, וואס ביזטו אזוי פערקלערט מיר קינד?

הערשעלע: איך קלער פאר וואס האט די מאמא און איך אזוי שטארק
לייגט דעם פאפא און ער האט אונז פיינט!

לעווענזאהן: ווי קומען צו דיר אועלכע געדאנקען מיר קינד?

הערשעלע: האט ער מיך דען נישט אוועקגעווארפען ווען איך האב
איהם געבעטען ער זאל די מאמען נישט שלאגען?
לעווענזאהן: גענוג גענוג מיין קינד, אז די וועסט עלטער ווערען וועסטו
אלעס וויסען.

הערשעלע: ווידעניו איך וויל דיר געפס בעטען.
לעווענזאהן: וואס איז מיין מינד?

הערשעלע: אבער דו מוזט מיר נישט אפזאגען ווייל איך בין קראנק
און אז דו וועסט מיר אפזאגען וועל איך דאך וויינען, ווילסטו ווידעניו
איך זאל וויינען?

לעווענזאהן: ניין ניין מיין טהייער יונגעלע, זאג, זאג וואס זאל איך טהון.

הערשעלע: געס דיין פידעל, און שפיעל מיר דאס שעהנע לידעלע, פונם
יתומל, דו וועסט שפיעלען און איך וועל וויינען, ביז איך וועל
ענטשלאפען ווערען, און אז איך וועל אויפשטעהן וועל איך שוין ויין
אין גאנצען געזונד.

לעווענזאהן: איך וויל דאך אדער נישט אז דו זאלסט דיר אויפברענגען!

הערשעלע: איך וועל וויינען גאנץ שטיל.

לעווענזאהן: נח, נח, איך וועל געס דיר צוליעב טהון, אוי אוי ס'גלייכט ויך
א וואס צו שפיעלען אין אזא מאמענט, נאר וואס זאל מען טהון,
וואס טהוט מען נישט צוליעב א קינד, בפרט אז ס'איז קראנק, נאר
דו זאלסט וויינען גאנץ פאןאלע.

(קינד וויינט).

א טאטעלע א מאמעלע גלעטען, קישען וויער קינד.

דאס קינד איז קראנק, אוי ווי טהוט ווי באג.

און מען רעטעט דאס געשווינד.

און איך האב אויך א טאטעלע.

ווארפט מיך ווי מיסט און בלאטאלע.

אוי, אוי, אוי וועה, ווי ברעכט מיין הערץ.

אוי ווידעניו דו פיהלסט מיין שמערץ.

מיך היילען דער מאמעס טרעהרעלעך.

איך שלינג ווי ווי די פערעלעך.

איך לעבעדיג יתום'לע.

איך פערנוועלקטעם ביימעלע. (שלאפט איין).

(אויפטויט חנה'לע, בעטראכט דאס קינד).

חנה'לע: אה, מיין טהייערער ארימער פאטער! פול טרויער איז דיין
ביטערע עלטער, ליידען און שווייגען דאס איז איין ועלטענע
אייגענשאפט, די ועלטענע אייגענשאפט האב איך אויך פון דיר
געערבט מיין אונגליקליכער פאטער, מיר אלע פערנוועלקען פון טאג
צו טאג, מיר האפען ביידע, און דאך קענען מיר קיינען גליקליכען
טאג ערלעבען, אה טרויריגעס שיקנאל (וועקט איהם) פאטער!

לעווענזאהן: (ערוואכט) הא? ...

קינד: (אין שלאף) אה פאפא שלאג נישט די מאמא.

חנה'לע: געה ליעבער פאטער שפאר דיר צו, עס איז שוין באלד טאג
איך האב שוין גענוג געשלאפען.

לעווענזאהן: שוין גענוג געשלאפען? אוי שלאפעסטו! יא, יא דו שלאפעסט
אין א שעה ארים זאלסטו דעם קינד אנגעבען די מעדיצין.

חנה'לע: א גוטע נאכט טהייערער פאטער.

לעווענזאהן: א גוטע נאכט! אוי דאס איז א גרויסע זאך ווער ס'קען ויך
דערמיט ריהמען, איך אבער? איך האב שוין קיין רוהיגע נאכט נישט
געהאט וויט... טא לאז ויין א גוטע נאכט. (אב).

קינד: מוטער'ל.

חנה'לע: וואס איז מיין קינד.

קינד: אט דא טהוט מיר אזוי שטארק וועה (צוייגט אויף די ברוסט) מוטער'ל
איך וויל שלאפען געבען דיר, מיר איז אזוי גוט געבען דיין ברוסט,
מוטער'ל דו האסט מיך נאך היינט נישט געקישט.

חנה'לע: וועה וועה מיר, עס איז קראנק, עס איז געפעהרליך קראנק.

טהייער יונג רייזעלע

שמעקענדיג וים גרענעלע

אבגעהאקט גאר

דיר דיין יאהר

ווייט פון קיין שפור
 יעצט וועלן קסטן מיין יונג ריינעלע
 ארים דיין היימעלע
 אונשוילדיג ביימעלע
 וואקסען פיעל דערנער פיעל דערנער און א שער
 און דין נשמה
 קוילעט מען בלומע
 ניין, דו וועסט שוין מעהר נישט אים ווי פריהער
 מענשען קוויקסטו
 און דערנאך ווי לינקסטו
 אין שטויב פערנועהט
 א יעדער דין טרעט
 פערליערסט דיין ווערט
 קרייניקסט א דאנק א ביסעל ערד
 בלומע מענטשט אויפנועקען
 רענען דין בעדעקען
 וועסטו נאך אימער שמעקען
 אין אלע וועלט עקען
 מענטשט נאך רוהיג רוהען
 ריינעלע וועסט בליהען
 נאך אוי נאך.

(אויפגריט מאקס)

מאקס: חנה'לע!

חנה'לע: אה מאקס, מאקס, עס וועט שטערבען.

מאקס: ניין, ניין, דאס דארף נישט ויין, עס איז בלויז שמארק פערקעלטעט
 עס וועט פאר איבערנעהן.

חנה'לע: ניין, ניין, מיין מוטער הערן זאגט מיר דאס איך וועל וי
 פערליערען, אה מאקס! וואס זאל דאן אים מיר ווערען?

מאקס: בערוהיג דין בעקסט חנה'לע, דיין קינד ברויבט גוטע פפלענע
 און פרישע לופט, אויף דעם לאנד וועט דאס ויך ערהאלען, דו מוזט
 דערמיט פאהרען.

חנה'לע: ניין, איך קאן נישט, ווען איך וועל אונעקפאהרען, אזוי פערליער
 איך ביידע, דעם פאטער און דאס קינד.

מאקס: חנה'לע, פערנעם אן ארנאלד! גיב אויף דעמערניגען וועקער האט
 דיין יונגער מיט די פיס געטרעטען, פערנעם אן איהם, דען ער האט
 דיין געטליכע ליעבע נישט פערדיענט, גיב איהם אויף, און לאז די
 פערנאנענהייט וינקען, וינקען אין די אייביגהייט! חנה'לע גיב מיר
 די מעגליכקייט צו זארגען פאר דיר און דיין קינד! חנה'לע גיב מיר
 די מעגליכקייט גוט צו מאכען דאס וואס מיין ברודער האט אין דער
 יונגער פערבראכען, נאר איין ווארט חנה'לע, נאר איין ווארט און
 אונזעק וועט די ליידען, איך וויל ארבייטען פאר דיר און דיין
 קינד, איך וועל נישט רוהען ביז איך וועל דיר נישט צוריקקעהרען
 יונגער, רוהע, צופרידענהייט, און איין גליקליך, רוהיג פאמיליען-
 לעבען.

חנה'לע: מאקס! אונגליקליכער פריינד! ווייטסטו דען נישט דאס מיר
 פרויען וועט ווי איין טרייער הונד וועקער קישט די לינקע האנד
 פון ויין הער, וועהרענד די רעכטע שלאגט איהם, צווייטענס וואס
 פאר ערואץ זאל איך דיר פאר דיין ליעבע געבען? וועסטו דען נישט
 דאס דער שטאם פון מיין לעבען איז געבראכען? דער בוים אויפגע-
 פרעכען און פערפוילט, מאקס! גיב מיר דיין פריינדשאפט, דיין
 ברודערשאפט.

מאקס: ווען נישט דאריבער, טהו עס פאר דיין קינדסנוענען, איך וויל דיר
 געבען דעמאלטען נאמען נאך וועלכען דו האסט אזוי לאנג געקעמפט,
 צענער נישט געליעבטע, זאג דאס בעגליקענדע ווארט און דיין קינד
 איז גערעטעט!

חנה'לע: נאט! צו וועלכער פריפונג שטעלסטו מיר יעצט? דו וועסט
 עס טהון? נישט וואהר מיין אונשוילדיגער ליידענדער ענגעל? זא דו
 וועסט עס טהון?

קינד: מאמא!

חנה'לע: (ערשלאקען) וועה מיר, דו הערסט? ויין שטימע ווארענט מיר.

קינד: פאפא! פאפא! קיש דיין הער, ער ליעבט דיר, די מאמא ליעבט
 דיר אויף.

לעווענזאהן: (וויינט) איז אוי גוטער גאטעניג! דו וועסט אלדרינג צו און שווייגסט, נאר האסט א וואלד רעכט, דיר מאר מען נישט פרעגט וואס דו טהוסט דו קענסט אבער נישט פערלאנגען אז און גראבער יונג ווי איך ואל ויין מעהר צדיק ווי אויב, דו שניידסט מיין פלייש אין שטיקער און איך ואל שווייגען? דו דערהערעסט מייע קינדערלעך און איך ואל נישט וינדענען? גיין גוטער גאטעניג איך וויל נישט, איך וויל נישט, איך קען נישט שווייגען.

(אויפצוריסט ליליענטהאל)

חנה'לע: (לויפט איהם ענטקעגען) וועט ער קומען? וועט ער איהם וועהן? נישט וואהר, איהר האט אונז פערנעבען? מיר און דעם קינד! ליליענטהאל: איך פערשטעה נישט וואס דו מיינסט. חנה'לע: איהר קאנט מיך נישט פערשטעהן, ווייל איהר האט קיין געפיהל, איהר איינען, מעטאל, מארקאר, אקלא צו וואס וועט איהר געקומען?

ליליענטהאל: איך בין געקומען אום צו דיין פערשטאנד צו רעדען, איך וויל דיר ערקלעהרען דאס דו טהוסט א גרויס אונרעכט דאמיט וואס דו האפסט נאך אימער אויף מיין ווהן, און דו דענקסט דאס ער וועט דיר הייראטען.

חנה'לע: נון וואס פערלאנגט איהר פון מיר?

ליליענטהאל: חנה'לע, איך בין נישט געקומען מיט דיר שטרענג צו רעדען, מיר טהוט עס וועהר וועהר צו וועהן דיר אזוי פיעל ליידען איבער דעם לייכטזין פון מיין פערפיהרטען ווהן, אבער דו מוזט צונעבען דאס ווייטער קאן עס אזוי נישט געהן, ער קען דיר קיינמאל נישט צו וויינער פרוי מאכען.

חנה'לע: אבער מיין קינד, אונזער קינד.

ליריענטהאל: דאס איז שוין רעכט, איך וויל דאס אלעס גוט מאכען, וואס וועסטו פראפעטירען ווען דו וועסט איהם גאנצאנען, ער קאן דיר נישט הייראטען, דען ער וועט ויך, ווי אויך מיך רונדערען.

לעווענזאהן: גאט איז מיין עדות, אז מיין לעצט ביסעל פוחות האלט איך מיך צוריק אייך קיין ווארט צו ענפערן, נישט אפילו אין אייער

טריפה פרצוף צו קוקען, עס איז דאך אבער שוין נישט מעהר צום אויסהאלטען, ווי א משוגענער הונד וואס רייסט ויך אב פון דער קייט, אזוי וואלט איך מיך איבער אייך געווארפען, אייך צעקראצען, צעראסען, צעבאסען, איהר הייליג, איהר פלעב שפילן הכלבים איהר פושע, איהר וועט נאך גערעכט? אייך קומט נאך עפעס ארויס הא? אנה קוקט אהער בעטראכט נעביך דאס יונגע צווייגעלע, וועלכעס האלט ביי אנברעכען, קוקט אריין אין אונזערע הערצער, וועלכע ווענען צושטאכען, צעבראכען, דעמאלט וועט איהר שוין אין אייערע גרויסע צרות אביסעלע פערנעסען.

חנה'לע: אה, ה' ליליענטהאל! ער איז אייער בלוט און פלייש, איך שווער עס ביי גאט דאס ער איז אייער קינד, ער איז געפעהרליך קראנק, ער שטירבט לאזט איהם דאך וועניגסטענס שטערבען איין ארענטליך קינד מיט ויין פאטערס נאמען.

ליריענטהאל: דו רעדסט אונזין.

לעווענזאהן: וי רעדט אונזין? גיין, איהר זאגט א ליגען! אצונדערט וועל איך אלסדינג אויסוואגען, מיין טאכטער איז איין עהרליכע פרוי, וי איז אייער ווהנס געענצליכע...

חנה'לע: פאטער דו האסט געשווארען צו שווייגען.

לעווענזאהן: יא איך האב געשווארען, וועה איז צו מייע יאהר, איך האב געשווארען.

קינד: פאפא!

חנה'לע: וועט איהר קיין ווארט צו איהם רעדען? קענט איהר אזוי גלייכניגטיג ויין ביים ערשטען אנבליק פון אייער קינדס שטערבענדעם קינד?

ליליענטהאל: (געהט צו) יונגעלע פיהלסט דיר בעסער.

קינד: ווער וועט איהר?

חנה'לע: ער איז מיין קינד! (ליליענטהאל ווינקט וי ואל נישט רעדען).

לעווענזאהן: נו וואס איז, וואס ווינקט איהר אזוי מיט אייערע גנבישע אויגען, ער איז דיין וויידע מיין קינד, יא דיין וויידע ימח שמו...

קינד: מיין וויידע? פאפאס פאטער? קום אהער וויידעניג, איך וויל דיר

קישען, דו וועסט נישט פערלאזען מיין מאמא ווען איך וועל
שטארבען, קיש מיך ווידעניו (קישט איהם) אה מוטער! מיר איז אזוי
שלעכט מוטער, וואו ביזטו איך ווע דורך נישט.

חנה'רע: דא בין איך געבען דיר מיין קינד.

קינד: לאז מיך נישט אליין, מיר איז אזוי שלעכט, מיר איז אזוי קאלט,
אה מוטער! (וויינט).

חנה'רע: הערי מיין קינד, איינציגע טרייסקט פון מיין לעבען, פערלאז מיך
נישט, איך בלייב אזוי געקענד, אזוי געלענד.

קינד: אה מיר איז אזוי גוט, דער פאפא וועט קומען און וועט אויך נעמען צו
יך, מאמא!

חנה'רע: וואס איז מיין קינד?

קינד: ווידעניו!

ריליענטהאר: (ווייל צוגעהן).

קינד: ניין, גענער ווידעניו!

לעווענזאהן: וואס איז מיין קינד?

קינד: ווידעניו שפיעל מיר דאס ל-ד-אי-א-ש (שטארבט).

ריליענטהאר: ער שלאפט איין.

חנה'רע: ויין האנד איז קאלט (טאפט זי) מיין נאט! הערי מיין קינד, געבען
דיינע אויגען, קוק מיך אן, נור איין בליק, נור איין שטייבעלע.

ריליענטהאר: (נעמט זיין פול) ער איז טויט.

חנה'רע: טויט? ניין ניין! נעהט איהר דען נישט ויין וועט שטייבעלע?
ווינע ליפען? ער טרייטט פון ויין גליקלעכער צוקונפט, פאר איהם
און פאר ווינע מוטער ש. ש. שטיי, וועקט איהם נישט, אה פאטער!
פאטער!

אויפערט מאקס, ארנאלד.

ריליענטהאר: צו שפעט, ער איז טויט!

חנה'רע: נישט וואהר, ער שלאפט, ער טרייטט, ארנאלד! ביזטו געקומען

איהם צו וועהען? פון איהם אפשיער געהמען? רעד צו איהם ער
וועט דיר ענטפערן, ער האט אויף דיר געפרעגט, ער האט דורך
גערופען.

ארנאלד: (קניעט געבען בעט) וואך אויף מיין קינד! פאפא איז געקומען צו
דיר, ער ליעבט דרך, הערי, (שיטעלט דאס קינד) הערי מיין קינד,
(לויפט צום פאטער) אה פאטער! (ווייזט אויף דער לייבע), פאטער! (פאלט
איבערן בעט, חנה אויף לעווענזאהן. — פאזיציאן).

פ א ר ה א נ ג

ענדע פונ'ם דריטען אקט.

פיערטרער אַקט.

(דיעזעלבע איינריכטונג ווי אין ערשטען אַקט.)

(אויפטריט טשאלי, ליזא.)

ליזא: שליימלידיגער מאן מיינער די אָבעררופענער בעל מלאכה, ווער בעט דיר אזו דו זאָסט דיר מישען אין מיינע זאָקען. האב איך דיר געבעטען אזו דו זאָסט מיר דא העלפען?

טשאלי: אז א קלאג צו דיר! נישט גענוג איך טהו צווייערליי ארבייט. ליעג א נאנצען טאג אין פאבריק און דערנאך קום איך צו דיר אויסהעלפען טויג דיר נאך נישט? די גראסאדמיטע לעדי מיינע.

ליזא: וואס האסטו געזאגט יאלד? שאק! (קנאקט מיטן פינגער.)

טשאלי: קוק אן א נאנצער מאכער, שאק! מיטן פינגעריל א קנאק, און קאמפשעט ויך ווי א ראק, אוי, א קלאג צו מיינע יאהר, בין איך קראנק געוועהן צו בלייבען א בחור? וואס האט מיר געפעהלט? וואס האט מיר געהארט אזו דו ביזט מיר נאכגעלאפען און געוויינט. טשאלי ווען וועלען מיר ביידע חתונה האבען? טשאלי איך האב געוועהן פינגר חתונות ארויספאהרען פון עסינסטריט שוהל, און אצינד א קלאג צו דינע יאהר, אצינד בין איך שוין נאר א יאלד, פע! דאס פאסט פאר א בעטלערין, נישט פאר א לעדי שאק.

ליזא: וועל! א דאס איז עס, העלף דיר אזו דו קענסט.

טשאלי: געוויס קען איך מיר נישט העלפען. די מדינה איז דאך נאר טאקע געשאפען פאר א וועלכע לעדים ווי דו ביזט, אז אך און וועט איז צו קאלומבוסען אזו דו ביזט א לעדי.

ליזא: סעה! דו זאָסט אויפהערען צו בעליידיגען, ווארום דו ווייסט ווער איך בין?

טשאלי: איך ווייס, איך קען דיר, וואס דען? רייס מיר דעם אויער, געה מיר איבער די קעשיגעס, גענוג געמענה'ט, וואס טויגען די רעדעס? עס איז אייער לאנד איהר זענט דא די מאכערס (מען הערט שרייען ליזא) אהא מים לעדי, מען רופט אייך אין קעך אריין, געהט און קאכט וועטשערע.

ליזא: אלרייט! עס איז דיין גליק וואס מען רופט מיר אנועק, געדענק טשאלי, געדענק.

טשאלי: איך האב דיר אין דער אדמה.

ליזא: וואס? דו וועסט דיר וואנען מיר צו שעלמען? (ווייל איהם שלאגען, מען הערט שרייען ליזא) אלרייט! איך קום אין די מינוט. (לאזט ויך געהן.)

טשאלי: סעה! ליזא, און די שעהקסט דיר נישט היינט אין פורים ווען די גאנצע וועלט וועט עסען, טרינקען, טאנצען און פרעהליך ויין זאָקען מיר ויך ביידע נאר ארוםקריגען? אדרבא, נאג דו אליין וואס פאר א פנים האט א פערטוויינטער פורים?

ליזא: טשאלי, ווייסטו וואס איך וועל דיר זאָגען? דו האסט רעכט, איך ערלויב דיר צו קישען מיין האנד. (האנד קאמיש.)

טשאלי: וואס טויג מיר די האנד, גיב אהער די מארדע (ער קישט וי) אט אזוי אצינד וועל איך שוין האבען א פורעל צום טאנצען.

ליזא: ווי ווילסטו דען טאנצען?

טשאלי: וואס הייסט? ווייסטו דען נישט אז היינט ביי דער נאכט וועט לבבור ארנאלד'ס בלה, ביי אונס ויין א וועלטענער פורים מאסקענבאל?

ליזא: נה וועט מען דען אונז אריין לאזען?

טשאלי: אוי די נאדר, אלע וועלען דאך ויין מאסקיערט וועלען מיר ויך אויך מאסקיערען און מיר וועלען טאנצען מיט די רייכסטע הערן און דאמען.

ליזא: ווי אזוי וועסטו עס מאכען?

טשארלי: דער אים, דער הערר, לייגענטהאל האט מיר געזאגט איך זאל
מיך אונטערוואנדלן אין א... לייגענטע, איך וועל א וואס מען בעדיינען די
זשענטעלמאנעס און דו וועסט בעדיינען צרות... ניין די לייגענטע, אלס
אויף מיין לייגענטע וועל איך אויף מיר ארויף באפען געפערס א מין
וועהטונג און דו געפערס איין אונגליק, וועט מען דאך מיינען אז מיר זענען
אויך געסט וועלען מיר טאנצען אויף וואס די וועלט שטייט.

ליזא: בראווא! טשארלי, איך אויך.

טשארלי: נאר געדענק דו זאלסט נישט טאנצען מיט א פרעמדען
ווארן איך פאטש!

ליזא: איך אויך.

I.

טשארלי: דער צו ליזא שעהנע.
וואס איך זאל דיר גלייכע.
אז איך שלאף די גאנצע נאכט.

ליזא: איך אויך! נאר איך האב א פעהלער.
אזוי אפט איך געה אין קעלער.
האב איך קיין אויג נישט צוגעמאכט.

טשארלי: איך אויך! צו ווען לאנגזאם ופען.
ביז דער וויין הייבט אן צו שטיפען.
אוי קומט מיר צו א שטיק געזונד.

ליזא: מיר אויך! אבער אין דער פריה.
ניט עס ביים הערץ א בריה.
און דער קאפ דרעהט זיך מיר ווי דער ווינד.

טשארלי: מיר אבער נישט!
ניט געמושע דיר אין מוח.

און געדענק דאס ווארט נאר אויך
אזוי וועלען מיר לעבען אויף גאטס פח
און וואס עס וועט זיין מארגען.
זאל זיך נאר דער הערר גאט זארגען.
אזוי וועלען מיר לעבען לאבען אז ס'וועט אים געהן ארויף.

II.

אלע דאמען הייטע.
מאכט עס גרויסע פריידע.
זיך צו פיצען ווי א טאק.

איך אויך! נו ווייל געבן די מענער.
לייגען נור וואס שטענער.
א זאך דו קאפעלסט מיין שאק.

איך אויך! נישט דאס פוטצען הארט מיך.
ביהאב ווער פיינט אז מען נארט מיך.
דאס שמועסען האט דאך נאר קיין צוועק.

איך אויך! דו מיינסט דעם פאלשען צויבער.
פון אויבען אלעס וויבער.
און צו הויז שווימט זי ווייט אין שמוץ.
דו אבער נישט.

נו געמושע דיר אין מוח א. או. וו.

III.

זאל איך עפס בענעהרען.
און דו זאלסט מיך נישט הערען.
האב איך א טבע אז איך שלאג.

איך אויך! זאלסט אבער נישט מיינען.
אז איך וועל מיך שעהנען.
דיך צו רישען ביז אין טאג.

איך אויך! בלייבסטו ליעב און פייך.
ווי א גוטע פרוי דארף זיין.
וועסטו מיך קיינמאל נישט געהן אין פעס.

מיך אויך! און איך וועל דיר שטאפען.
מיט מאכלים ווי אין טראפען.
דו זאלסט ווערען דיק ווי א פאס.

טשארלי:

ליזא:

טשארלי:

ליזא:

טשארלי:

ביידע:

טשארלי:

ליזא:

טשארלי:

ליזא:

טשאל: דו אבער אויף.

ביידע: נו נעמזשע דיר אין מוח א. או. וו.

IV.

טשאל: און האבען מיר אפגעווינגען.

און ס'איז אונז געלונגען.

רופט מען מיך וויעדער ארויס.

ליזא: מיך אויף! קענטסטו ווי אלע פרעגנען.

איך האב נישט דאגעגען.

אז מיר געהערט נאר דער אפלוז.

טשאל: מיר אויף! נו זאגט אדרבה.

דעם רבין צו דעם גבאי.

קומט דער כבוד זאגט נאר געד.

ליזא: מיך אויף! וואס ביזטו אהן לעידעל.

ווי א שמיטשיק אהן א פידעל.

די הויפטוואך בין דאך נאר איך.

טשאל: דער שמיטשיק אבער אויף!

ביידע: נו נעמזשע דיר אין מוח א. או. וו.

(ליזא אב.)

טשאל: עס לעבט און מוששעט זיך. געה ווי אויף איהר ביז אז ווי איז

אזוי שעהן צונאקדע נוסע יאהר. מעהרערע מאל דערנעהט וי מיר

אזוי די יאהר אז איך וואלט איהר געוואלט פערפאהרען אין פיסק

אריין. אזוי ווי מין טאטע פלעגט מין מאמען געבען ארים אין פרעסער

אז וי האט איהם נישט געפאלגט. האב איך אבער מורא ווייל אין

דער מדינה זענען ווי די מיוחסים און מיר מענער מוזען טאנצען

ווי די מוזיק שפיעלט.

I.

די וועלט איז איין ארקעסטער מיט פערשידענע מוזיק.

און שפיעלט אעלען מענשען ווי איהם פאסט.

איינעם שפיעלט וי פרהעליכעס און דער לעבט און לאכט אין גליק.

ביים צווייטען פייפט דער דלות און ער פאסט.

איינער האט א ווייב א צרה וי קוועלט איהם ביז צום טויט.

און איינער האט זעבס קינדער אהן ברויט.

אעלער האט זיין בינטעל צרות און טראגט זיך דערמיט ארום.

דאס ארקעסטער שפיעלט דאס זעלבע אומעטום.

הערט הערט הערט

ווען מען ווערט נאר געבוירען.

קלינגט שוין אין די אויערען.

ווי די מוזיק שפיעלט.

מען לעבט אין געמיטעל.

מען טאנצט צו צום הימל.

און די מוזיק שפיעלט.

מען רייסט זיך. מען בייסט זיך.

מען זאגט זיך. מען שלאגט זיך.

אעלער צום בעסטען נאר ציעלט.

פליצים פאלט מען אנדער.

און מען שטארבט אהן גערידער.

און די מוזיק שפיעלט.

II.

איך האב אמאל געקענט א רייכען מאן. דוקא נישט קיין נאר.

ער האט פערשטאנען ווי צו מאכען געקד.

אין רוסלאנד האט ער געלאזט א ווייב אין עלענד און צער.

און איז אנטלאפען אין דער גייער וועלט.

אלס בחור האט ער זיך דא פאר אלע פארנעשטעלט.

א בלה האט ער געקריענען מיט גיד.

מיט א גאנץ ארקעסטער האט ער דא א חופה געשטעלט.

דאס ערשטע ווייביל קומט אן אין ואל אריין.

אוי אוי אוי

דער חתן בלייבט שטעהן

און עס קלאפט איהם די צייהן.

און די מוויק שפיעלעט.
אין מיטען דער פריידע.
אנטלויפט ער פון ביינע.
און די מוויק שפיעלעט.
דער מוויק דער שדכן.
דער סארטער דער ברוי.
שרייט די ייד ווערט פערקוהלעט.
דא בלייבען צוויי קרעכט.
א שאלטיקס לעבן.
און די מוויק שפיעלעט.

III.

איך האב אפאל געלעבן א טהעאטער צעטער און דארט איז
געווען אנאנסירט.

אז א קאמיקער וועט שפיעלען דער שעה.
מען האט געזאגט אז דער קונסטלער איז עקסטרא ענאנשירט.
נאטירליך בין איך איהם געגאנגען דער.
דער פארקאנג וואר שוין אפגען דער טהעאטער פול געפאקט.
דאס פובליקום געשפאנט מיט ווייזער בליק.
די לימאנאדקע פלעשעלעך האבען אלע מאל געקנאקט.
און דער קאמיקער ערשיינט פאר אונז מיט גליק.

אוי אוי אוי

דער קאמיקער פארן עולם.
בלייבט שטעהן ווי א גולם.
און די מוויק שפיעלעט.
ער קוקט אהין און אהער.
און טענהט צום סופלער.
איהר קענט שוין פערשטעהן וואס ער פיהלעט.
פלוצט דער ער א געשריי.
און כאפט א פויל איי.
און די מוויק שפיעלעט.

(טשעלי אב).

(אויפטויט ראזא. מאקס באלטעסויג).

ראזא: האט איהר מיין דעפעשע ערהאלטען?

מאקס: איין גענוי דאס איך בין געקומען.

ראזא: יונגער הער! איך וויל אייך נישט לאנג אין אנשפירן געהען.
דארום וועל איך מיין געשפרעך ווי ווייט מעגליך קורצען. אלס
הערר ליליגענטהאל! היינט איז פאר מיר א גרויסער טאג. דען
היינט וועל איך די הייליגסטע אויפגאבע פון מיין לעבען ערפילען.

מאקס: געדינטע פרייליך! איהר זענט אוי פערוויקט. איהר זענט אוי
שרעקליך געווען אויס. ערלויבט מיר צו בעגרייכען דאס איך האב
אייך נאך נישט פאלשטענדיג פערשטאנען.

ראזא: איהר וועט מיר באלד פערשטעהען. דער ליליגענטהאל, איך קום
צו אייך מיט א ביטע.

מאקס: צו מיר?

ראזא: יא, איהר זענט איין ערלער מענטש און דארום וועט איהר זיך
נישט ענטוואנען מיר אן דער האנד צו געהן אום א פערוויקטע איהרע
רעכטע צוריקצוגעבען! אום איין אלטען און שרעקליכען פעהלער
ווערער גוט צו מאכען. היינט פיהל איך מיר צום ערשטען מאל
פערלעבט. גליקליך און ערלענט. מינע וואונדען זענען פערהיילט.
דען היינט וועט די טונגענד טרויפיהרען, און דער פרויענשטאלץ
וועט די גרעסטע עראבערונג מאכען.

מאקס: יא געדינטע פרייליך, אבער...

ראזא: אה! איהר פערשטעהט נאך אימער נישט וואס איך מיין?
אלס גוט, דערר ליליגענטהאל, די פערקעלטניסע פון אייזער ברויכער
זענען מיר בעקאנט.

מאקס: אבער מיר קאחן...

ראזא: איך ווייס דאס ער האט זיך ווייט געהערט מיט איין אונגליקליכע
פערבונדען, וי איז געווארען. א מוטער פון א קינד וועלכעס האט פאר
דער צייט די וועלט פערלאזט.

מאקס: אה...

ראזא: איך האב דיעזע אונגליקליכע קענען געלערנט און איך מוז איהנען

אָפֿען געשטעהן דאס אײַך האב מיר קײנמאל נישט פֿאַרנעשטעלט
צו געפֿינען אונטער דער אַרעמקטע קלאס אזוי א פֿרוי ווי חנה'לע
אזי, טראָץ אזוי פֿיעל יאהר ליידען דריקט זיך אײַן ערלער שטאלץ
אויף איהר געזיכט, לייכט און שווייגט, ליעבט און דולדעט, זי איז
אײַן מוסטער דער פֿרויען, און אײַך וועל נאר דאמאלס גליקליך
און שטאלץ זײַן ווען אײַך וועל אים שטאנד זײַן צו זאָגען דאס
דורך מיר האט דיעזער ענגעל ווערערום רוקע און צופֿרידענהייט
געפֿונען.

מאקס: דאן זענט איהר אײַן ליעבענסווייב דיעזער ענגעל.

ראזא: זײַן מײַן פֿריינד, אײַך טהו בלויז מײַן פֿפֿליכט, דאך צו זאָגען.
אזוי ווי אײַך האב געהערט זענט איהר חנה'לעס אויפֿריכטיגער
פֿריינד.

מאקס: זא דער אײַנציגער אין דער גאנצער וועלט.

ראזא: אַלזא איהר מוזט חנה'לע זײַנט ביי נאכט אויף דעם פֿאל
מיטברענגען.

מאקס: וואס? זי אהערברענגען? איהר שפאקט געדרינגעס פֿרייליין.

ראזא: זײַן מײַן פֿריינד, זעצט גילט קײן שפאס, הערט! אַרנאלד ווייסט
דאס אום דעם פֿרייז צו געווינען וועל אײַך אלס אײַן אָנגערעכטע
בעטלערין פֿערקליידעט זײַן, איהר זאלט איהר פֿערשאפֿען אזוי
אײַן קאסטום, ברענגט זי מיט, און דאס איבריגע איבערלאזט מיר.

מאקס: געדרינגעס פֿרייליין! אָבצונאר אײַך בעגרייף נישט וואס איהר
וויילט טהון, דאך מוז אײַך געשטעהן דאס איהרע האנדלונגען זענען
נאכעל און פֿארמוטטיג מיט קאהן! ערלויבט איהר מיר אין עהרפֿורכט
אײַער האנד צו קישען.

ראזא: קאנוואליער! עס וועט מיר אײַן בעזונדער פֿערגינגען מאכען אײַך
פֿיר די צוקונפט געהער קענען צו לערנען (ריכט איהם די האנד) וויילט
איהר מיך בעגלייטען?

מאקס: אה מיט פֿערגינגען! מיט דעם גרעסטען פֿערגינגען, הענגט מיך
אויב עס איז קײן פֿערגינגען! (ביידע אב, מוזיק שפיעלט וואלצער).

(אויפטויט אַרנאלד).

אַרנאלד: מוזיק, בעלער, לוקסוס, עקוויפאזשען, גלאַנץ, רייכטום.
ליכט און לעבען פון אלע ווייטען, וועהרענד אין מײַן הערץ איז עס
וויכט און לעער, מײַן פאטער איז גליקליך, מײַנע מוטער צופֿרידען,
עס איז שרעקליך עס נישט צו ערטרענגען, אה יאה! אין מאג נאך
מײַן האכצייט וועל אײַך אײַן ועלכסטמאָרד בעגעהען, דאמיט וועל
אײַך ערלעבט ווערען, און מײַנע עלטערן גערעטעט פון...

(אויפטויט ליליענטהאל).

ליליענטהאל: מײַן גאט! אַרנאלד וואס איז מיט דיר?

אַרנאלד: מײַן טהייערעם קינד! גאט ערבארמע דײַך מײַנער!
ליליענטהאל: אַרנאלד! וואס איז געשעהן?

אַרנאלד: אה איהר זענט עס מײַן פאטער? איהר ווילט וויסען וואס עס
איז געשעהען? נישט, נאר נישט! זעהט איהר דען נישט דאס אײַך
בײַן פֿאלשטענדיג צום באל פֿארברייטעט? נון זעה אײַך נישט
נאכעל אויס, פאטער?

ליליענטהאל: אין מײַנע אויגען זעהסטו וואהנזיג אויס.

אַרנאלד: ווען אײַך בײַן עס נישט, אזוי וועל אײַך עס ווערען, 9 יאהר לאַנג
האט איהר מיך צו דיעזען וואהנזיג געטריעבען, גענוג פאטער!
מיט קאהן לעב אײַך נישט און קײנמאל נישט וועל אײַך זי
הייראטען.

ליליענטהאל: וואס? נישט הייראטען ראזא, האסטו געזאגט?

אַרנאלד: זײַן, פאטער!

ליליענטהאל: שוין וועדער דיעזע אלטע לייער, אָבער דיעזע קאמערדיע
מוז אײַנמאל אויסגעשפיעלט ווערען, חנה'לע די געהערין וועל אײַך
קײנמאל נישט אלס מײַן טאכטער ערקלעהרען, און בלייבסטו
דאבײַ אזוי קענסטו מיט איהם צוזאמען בעטלען געהן.

אַרנאלד: פאטער!

ליליענטהאל: מײַן הערד! איהר פאטער איז דער אלטער שניידער
לעווענזאהן (אב).

ארנאלד: ביי גאט, איך ווערע גליקליך ווען דיעזער עהרנדיגער גרייז ואל ויין מיין פאטער! אלזא עס איז געשעהן, וואס איך האב ערנארטעט איז ענדליך געקומען. יעצט הייסט עס נייער קאמפף. נייע ליידען, נייע נארגען, און איך בין שוין אזוי מיידע, אה מיין קאפ. מיין קאפ.

(אויפטריט מאקס מיט בלומען.)

מאקס: (נאך פויגע) ארנאלד! ברודער! גיב מיר דיין האנד, דו פערצייהסט מיר? דו האסט פערנעסען אן דער שרעקליכע סצענע צווישען ברודער און ברודער? ארנאלד, דו ליידיגסט פיעל, איך ווייס עס. הער מיין ברודער (גיבט איהם די בלומען) דא האב איך דיר געבראכט וואס די גוטע מוטער נאטור האט געפלאנצט אויף דעם גרוב פון דיין קינד.

ארנאלד: (קישט די בלומען) דו ביזט געווען דארט?

מאקס: יא, איין קליינער שטיין וועלכער ענטהאלט צוויי ענגלען מיט צעבראכענע פליענעל האב איך איהם געשטעלט און האב געלאזט אויסקריצען פאלגענדע ווערטער: "היער רוהט דער קערפער פון איין קינד, איין אונשולדיג און אהן וינד ער בעט ביי גאט ער זאל פערנעבען דעמעניגען וועלכער האט איהם געגעבען און גענומען דאס לעבען!"

ארנאלד: אה ווי דיעזע צארטע בלומע היילט מיין קראנק הארץ! איך הער די שטימע פון איין קינד וועלכעס שפרייכט צו מיר: "נאך האסטו צייט, דו קענסט נאך אלעס גוט מאכען, איך דאנקע דיר ברודער, דו ביזט ענדעל, דו ביזט בראוו! (מאקס וויל געהן) דו געהסט שוין? וואוהין?"

מאקס: צו תהלה?

ארנאלד: היער נעהם אויך דיעזע בלומע, זאג איהר דאס וי איז געווען געדווקט צו מיין הערץ און איז נאמען פון אונזער קינד זאג איהר וי זאל מיר פערצייהען?

מאקס: ארנאלד! ברודער! הער איך רעכט? איז אלס וואהר?

ארנאלד: (וויינענד) יא מאקס עס איז וואהר! זאג איהר דאס געדוילד ברענגט ראנען, און די וואהרע ליעבע לעבט אייביג!

מאקס: ארנאלד ברודער! דו ביזט איין ענגעל, הענג מיך אויב איך וואלט נישט געוואלט גוט וויינען. גוט ביי (אב).

(אויפטריט דבורה.)

דבורה: ניין, עס קען נישט ויין, ארנאלד מיין ווהן! דער פאטער איז שרעקליך אויפגעקענט, איז אלס וואהר?

ארנאלד: יא מוטער אלס איז וואהר, איך האב קיין קרעפטע מעהר צו קעמפפען, מוטער! לאז מיך אומבלעטערן איין ניי בלאט אין מיין לעבען, איין ווייס, איין ריין, איין אונגעפלאנקט בלאט. מוטער! גיב מיר דיין לעבען.

דבורה: ניין מיין ווהן, איך בין שוין אלט, איך קען דיר נישט פערלאזען מיין ארנאלד, מיין לעבלינג, גאט ואל דיר זענען! קום מיט מיר איך וועל דעם פאטערס צארען ווייכער מאכען, אבער בעהאלט דיר היינט רוהיג און מארגען זאל גאט דער מוטער דעם ריכטיגען וועג וויינען, ווי אזוי איהר קינד גליקליך צו מאכען, קום מיין ווהן.

ארנאלד: יא, איך געה! איך בין ניי בעלעבט, איך פיהל ווי די יונגע קעהרט צוריק, אה מוטער, מינע מוטער! (אב מיט איהר.)

(אויפטריט שאלא מאסקיערט.)

משאלי: איך מיין אז איך בין גוט מאסקיערט? אוי א שעהן פנים וועל איך האבען אז מען זאל מיך דערקענען.

(אויפטריט ליזא מאסקיערט.)

ליזא: מיר ציטערט א צאהן אן א צאהן, איך האב מורא, אז מען זאל מיך נישט דערקענען.

משאלי: שעהנע מאסקע! דארף איך אייך לאדען צום ערשטען וואלץ? ליזא: וואס איז דאס פאר א תה?

משאלי: מיר שיינט אז ס'איז ליזא נאר איך האב מיך מורא צו געבען צו דערקענען אפשר איז דאס נאר א פרעמדער.

ליזא: דאס איז משאלי אבער איך וועל מיך נישט געבען צו דערקענען דאמיט ער זאל נישט אייפערעניקטיג ויין אז איך וועל טאנצען מיט איין אנדערן.

(מוזיק טויש.)

(אויפטריוט ליליענטהאל (אלס אברהם), קאהן (אלס שרה) ראזא).

משארי: אברהם אבינו וועט געהן א פֿרעהליכעם מיט דער מוטער שרה, און דער שטין מיטן קאלפיק וועט ויך דרעהן אין דער מיט.

(מוזיק טוש).

(אויפטריוט מאקס (אלס קעניג ליער) חנה'לע (אלס בעטלערין)).

משארי: דער יודישער קעניג ליער מיט דער בעטלערין פון רהל און לאה ווי אזוי ויך דאס צוואמען?

(מוזיק טוש).

(אויפטריוט ארנאלד (אלס גנאי), דבורה (אלס חנה לאה)).

ריזא: רבשע! די וועלט האט ויך איבערגעקעהרט! דער גנאי פונם צעהנטען געבאט מיט דער אלטיטשקע חנה לאה טאנצען אין קאהן?

ארנאלד: ווען איך האב קיין אירטהום ואל מיס קאהן ויך מאסקערען אלס אבגעריסענע בעטלערין, ווי מיר שיינט אז עס יענע מאסקע דארט, איך וועל מיט איהר טאנצען און דאפֿי איהר ערקלעהרען דאס איך האסע זי, נא, אזוי אז עס, טאנצענד און נאכער מוז די וועלט צו גרונדע געהן. (מוזיק וואלצער) מיס קאהן, פאלגט מיין ראטה און ענטזאגט ויך פון דיעזער פארטיע, דען איך האסע אייך... און וועט איהר מיך צווינגען אייך צו הייראטען, אזוי וועט איהר אויף אימער אונגליקליך ויין... איך ליעבע איין אנדערע שוין וויט פיעלע יאהרען, און בין מיט איהר געענצליך פערהייראטעט.

ליליענטהאל: צוועלף אהר, מאסקען הערונטער!

(טראמפעטענשאל, דעמאסקיערונג).

אלע: חנה'לע די געהערין היער? (איבערראשונג).

ליליענטהאל: אה דיעזע שאנדע! ווי האסטו געוואגט? ווער האט עס דיר ערלויבט היער ויך איינצושטייכען? דו שענדליכע.

ראזא: האלט! מר, ליליענטהאל! בעלידיגט נישט איהר אייגען בלוט און פֿלייש (אלעס שטוינט) נא, דיעזע ערלע דאמט אזוי אייער שוועגער-טאכטער!

אלע: וואס?

ראזא: איהר וואונדערט אייך מינע פֿריינדע? אה ווען איהר ואלט

נור וויסען וויפיעל ליעבע עס ליעגט בעהאלטען אין דיעזען פֿרויענהערץ דאן וואלט איהר דיעזען קאפ מיט דיאמאנטען בענעצט, און וי געקעהנט צום מוסטער פון דעם פֿרויענעשליכעם! ארנאלד ליליענטהאל קען שטאלצירען מיט דער ליעבע פון דיעזער פֿרוי!

ארנאלד: מיין גאט! וואס געהט דא פאר?

ראזא: איהר הערר ליליענטהאל, איהר האט געוואוסט דאס אייער ווען ליעבט און ליינדעט, אבער די אומשטענדע האבען אייך געצוואונגען אייער ווען צו אימפאנירען מיט מיר אדער מיט מינעם געלד ויך צו פֿערלאפען, ער אזוי אבער צו ערעל און האט נישט געקענט קיין דאפעלראלע שפיעלען! וואס מיך אנבעטרעפט? איך פֿערציכטע אויף די רעכטע וועלכע דער פאטער האט מיר געגעבען, דען אויף דעם ווען איין רעכט האט זי נור אליין, זי אז ויין געענצליכע פֿרוי.

(פֿיהרט חנה'לע צו צו ארנאלד).

ליליענטהאל: אבער איך פֿערזיכערע אייך מינע פֿריינדע דאס מיין ווען האט דיעזע פֿרוי קיינמאל נישט געהייראטעט.

(אויפטריוט לעווענזאהן).

לעווענזאהן: מיט צוויי פאפיערע) דא האט איהר די פאפיערע פון דעם געריכט און אט אזוי די כתובה פון דעם רב, איין עהרליכע פֿרוי, מר, ליליענטהאל האט ויך געלאזט שימפפען, ניין יאהר געליטען און געשוויגען, האט שוין אמאך גאט אין הערצען און לאזט שוין ויין גענוג.

ליליענטהאל: דאס האב איך נישט געוואוסט, חנה'לע! דיין פאטער שטעהט בעשעהמט און ערניערדיגט געגען דיין טוהענד, מיין קינד פֿערצייהע מיר.

דבורה: ויס קינד, מיינערע מאכטער! (קישט זי).

ראזא: חנה'לע די געהערין! די געעלשאפט געמט אייך מיט פֿריידע אויף אין איהרע מיטע, און איך וועל מיך שטאקען און גליקליך פיהרען פון נון אן איהר שוועסטער צו ויין.

משאלי: הורא! עס לעבע חנה'לע די געהערין, הורא הורא! (פאזיציאן).

פ א ר ה א נ ג

